

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Får barnet vara med?

En kvalitativ intervjustudie om socialsekreterares upplevelser av barns delaktighet i socialtjänstens utredningsarbete.

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Kandidatnivå

Termin: VT19

Författare: Madeleine Olsen & Rasmus Johansson

Handledare: Elin Hultman

Ord: 19 825

Abstract

Barns rättigheter är idag en omtalad fråga i världen, och barns rätt till delaktighet är ett väl utforskat ämne. Syftet med vår studie var att undersöka socialsekreterares upplevelser av att arbeta för barns rättigheter till delaktighet i utredningsarbetet. Vår ambition med studien var att skapa en förståelse kring hur barns rätt till delaktighet kommer till uttryck i socialsekreterarnas dagliga arbete. Vi har genom hela studien intagit ett konstruktionistiskt perspektiv då vi var intresserade av hur socialsekreterare konstruerar barns delaktighet i utredningsarbetet. Studien byggde på en kvalitativ metod och empirin utgjordes av sex intervjuer med utredande socialsekreterare som var anställda inom olika barn- och ungdomsenheter. Empirin är analyserad utifrån ett teoretiskt ramverk bestående av teorin om barn som subjekt och aktör, Foucaults maktteori samt Harts delaktighetstrappa. Studien visade att det fanns en generell önskan bland utredande socialsekreterare att göra barn delaktiga. Barnets delaktighet kom till uttryck genom att socialsekreterarna anpassade inhämtningen av information efter barnets förutsättningar, kommunicerade information gällande utredningen till barnet och att de tog hänsyn till barnets åsikter i utredningens slutgiltiga beslut. Studien visade dock att socialsekreterarna stundtals uppvisade en annan syn på barnets delaktighet där barnet hamnade i skymundan, och att de professionella var mindre bra på att kommunicera information i den avslutande fasen av utredningsprocessen. Det framgick också att de inte alltid tog hänsyn till barnets åsikter i beslut. Vidare fann vi att relationen, både till barnet och dess nätverk, samt nationella riktlinjer och arbetsplatsens förutsättningar var faktorer som kunde begränsa respektive möjliggöra barnets delaktighet. Vi kom fram till att barnets rätt till delaktighet påverkas av strukturella faktorer, men också av socialsekreterarens inställning till barnet som klient. Vi konkluderade därmed att det krävs att arbeta för barns rätt till delaktighet både på strukturell nivå och individnivå för att stärka barnets delaktighet i socialtjänstens utredningsarbete.

Nyckelord: barn, delaktighet, socialsekreterare, utredningsarbete.

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.1.1 Barnkonventionen	4
1.1.2 Allmänt om rådande lagstiftning kring barn	5
1.1.3 Utredningsprocessen	6
1.1.4 Barns behov i centrum	8
1.2 Problemformulering	10
1.3 Syfte & frågeställningar	11
1.4 Studiens relevans	12
1.5 Avgränsning	12
1.6 Arbetsfördelning	13
1.7 Uppsatsens fortsatta disposition	13
2. Tidigare forskning	14
2.1 Synen på barn & deras delaktighet	15
2.2 Faktorer som möjliggör & begränsar delaktighet	17
2.3 Porträttering av barn i beslutsunderlag	19
2.4 Forskningens relevans	20
3. Teoretiskt ramverk	21
3.1 Barn som subjekt & aktör	22
3.2 Makt	24
3.3 Delaktighetstrappan	25
4. Metod & metodologiska överväganden	28
4.1 Val av metod – fördelar & begränsningar	28
4.2 Urvalsprocess	30
4.3 Genomförande av intervjustudien	31
4.4 Bearbetning av empirin	33

4.5	Analysmetod	34
4.6	Validitet & reliabilitet	35
4.7	Forskningsetiska överväganden	37
5.	Analys	39
5.1	Delaktighet i praktiken	40
5.1.1	Anpassad inhämtning av information	40
5.1.2	Kommunicering av information	44
5.1.3	Beaktandet av barnets åsikter	47
5.2	Relation som möjlighet & begränsning	49
5.2.1	Barnets relation till professionella	49
5.2.2	Allians till familjenätverket	52
5.3	Yttre omständigheter som möjlighet & begränsning	54
5.3.1	Arbetsplatsens förutsättningar	54
5.3.2	Strukturella förutsättningar	57
6.	Slutsatser	59
6.1	Avslutande diskussion	62
6.2	Slutord	65
	Referenslista	66
	Bilagor	71
1.	Informationsbrev	72
2.	Intervjuguide	74

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Socialt arbete kännetecknas av stor problematik inom flera olika områden. Ett område som kan tänkas vara ett av de svåraste är barn som far illa (Börjesson 2010, s. 85). När det finns misstankar om att ett barn far illa är det socialtjänstens ansvar att inleda en utredning i syfte att undersöka hur barnets livssituation ser hur. En viktig punkt för den utredande socialsekreteraren är då bland annat att beakta barnets rätt till delaktighet, vilket både riktlinjer och lagstiftning synliggör (Socialstyrelsen 2015b). Sverige valde att år 1990 ratificera barnkonventionens artiklar i syfte att inte minst lyfta fram barnets rätt till delaktighet, och det är nu även bestämt att konventionen ska bli lag år 2020 (Barnombudsmannen 2019; SKL 2018). Att barnets perspektiv ska stärkas i lagen tyder på att det är en aktuell fråga i dagens samhälle. Något annat som tyder på det är att socialtjänsten idag använder ett system kallat Barns behov i centrum, BBIC, som syftar till att hjälpa utredande socialsekreterare med att göra barn delaktiga (Socialstyrelsen 2018). Trots detta tenderar barnets perspektiv att försvinna i utredningar (Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen 2015; Heimer, Näsman & Palme 2018; Hultman 2013). I denna studie är vi följaktligen intresserade av att undersöka socialsekreterares perspektiv på barns rätt till delaktighet. Innan vi gör det tycker vi att det är viktigt att läsaren får en bild av vilka lagar och riktlinjer som formar barns rätt till delaktighet. I följande avsnitt kommer därför barnkonventionen, rådande lagstiftning samt riktlinjer att kort presenteras. Därutöver kommer BBIC att introduceras för att läsaren även ska få en bild av hur en utredning är utformad.

1.1.1 Barnkonventionen

I november 1989 röstades barnkonvention i FN's generalförsamling genom och som tidigare nämnt blev den ratificerad i Sverige år 1990. Detta innebär kortfattat att Sverige har åtagit sig skyldigheten att göra sitt bästa för att förverkliga det som

står i konventionen, men att landet inte rättsligt kan dömas i internationell domstol om riktlinjerna inte förverkligas. Den enda möjliga påföljden är kritik. Detta kommer dock att förändras när barnkonventionen inkorporeras till lag år 2020 (Barnombudsmannen 2019; SKL 2018).

Barnkonventionen består av 54 artiklar och har som ändamål att alla barn oavsett bakgrund ska få sin röst hörd samt visas hänsyn till utifrån sin ålder och mognad. Artikel 2, 3, 6 och 12 ger en överblick av konventionen då de utgör de fyra grundprinciperna (Barnombudsmannen 2019). Artiklarna belyser bland annat att rättigheterna som föreskrivs i konventionen ska gälla samtliga barn och att konventionsstaterna ska arbeta för att förhindra att diskriminering mot barn sker. Ytterligare går det att läsa att barnets bästa ska stå i centrum vid alla åtgärder rörande barn och att konventionsstaterna bär ansvar för att säkerställa barnets välfärd, genom att både beakta vårdnadshavares och anhörigas rättigheter och skyldigheter. Vidare ska barns inneboende rätt till liv erkännas och konventionsstaterna ska i största möjliga mån trygga barnets överlevnad samt utveckling. Artikel 12 åskådliggör barnets rätt till delaktighet och klarlägger att varje barn som är kapabel att bilda sig en egen uppfattning ska få och beredas möjlighet att göras hörd i frågor som rör hen. Barnets åsikter ska därefter tillmätas betydelse utifrån dess ålder och mognad (Unicef 2009, s. 14-15, 18). I studien kommer vi aktivt att använda oss av begreppet "delaktighet" och vi utgår då från artikel 12:s definition av termen. Delaktighet innebär därmed i vår studie att få förutsättningar för att kunna uttrycka sig och att ens åsikter tillskrivs värde. Därutöver ser vi delaktighet som rätten till att få ta del av information i frågor som berör en.

1.1.2 Allmänt om rådande lagstiftning kring barn

Socialtjänstlagen (2001:453) förklarar att socialtjänstens verksamhet rörande barn och unga har som uppdrag att främja människors levnadsvillkor, sociala och ekonomiska trygghet. Myndighetens arbete ska bedrivas med respekt för enskildas självbestämmande och integritet, samt sträva efter att stärka individers enskilda

resurser (SoL 1:1). De som ska betraktas som barn enligt lagstiftningen är samtliga personer under 18 år (SoL 1:2), och när vi talar om termen "barn" i denna studie utgår vi från just denna definition. Gällande åtgärder där barn berörs är det nödvändigt att ett *hänsynstagande* tas till barnets bästa. När vård- och behandlingsinsatser för barn blir aktuella ska barnets bästa istället vara *avgörande* (SoL 1:2). Det går följaktligen att konstatera att lagstiftningen inte uttryckligen förklarar vad barnets bästa faktiskt innebär, utan det är istället upp till varje enskild socialsekreterare att bedöma.

1.1.3 Utredningsprocessen

När uppgifter inkommer till socialnämnden via ansökan, anmälan eller information på annat sätt har nämnden en skyldighet att inleda utredning utan dröjsmål om det som framgår talar för att en åtgärd kan bli aktuell (SoL 11:1). En utredning ska med andra ord inte inledas i de fall där det går att fastställa att nämnden inte kan eller bör vidta åtgärder (Socialstyrelsen 2015b, s. 53). Hur en utredning bedrivs påverkas av det sätt som uppgifterna inkommer på. Vid en *ansökan* ska en utredning alltid inledas och ska vid färdigställande avslutas genom ett beviljande eller ett avslag. Den enskilde har även genom hela utredningstiden rätt att ta tillbaka sin ansökan och ärendet ska då avslutas. Vid handläggning av ärenden som berör barn kan det dock ske att socialnämnden uppmärksammar något som väcker oro, vilket kan lägga grunden för fortsatt utredning mot den enskildes vilja. En utredning kan alltså genomföras utan vårdnadshavarens eller barnets samtycke om situationen kräver att ett ingripande görs för barnets säkerhet. "*Information på annat sätt*" innefattar övriga förfaranden som kan göra att socialnämnden får kännedom om ett barns situation, exempelvis genom uppgifter från en anställd från en annan enhet inom nämnden (ibid, s. 52-53, 72).

Vid *anmälan* som rör barn eller unga ska en omedelbar skyddsbedömning genomföras, i syfte att bedöma om åtgärder behöver sättas in snabbt för att säkerställa barnets eller den unges trygghet (SoL 11:1a). Om det beslutas att en utredning ska inledas har socialnämnden upp till fyra månader på sig att utreda

ärendet, men det finns undantag som gör att utredningstiden kan förlängas. Arbetet ska dock alltid bedrivas skyndsamt och en utredning ska aldrig göras mer omfattande än nödvändigt, då utredningen annars kan åsamka den enskilde onödig skada (SoL 11:2). Dessutom ska en tät kontakt med den berörda familjen hållas under hela utredningstiden (SoL 5:1).

Socialnämndens insatser ska syfta till att säkerhetsställa en skälig levnadsnivå samt ge den enskilde möjligheten att leva ett självständigt liv (SoL 4:1). Insatser för barn och unga formas oftast i en diskussion tillsammans med barnet och dess vårdnadshavare under utredningstiden. Insatserna kan vara direkt riktade till barnet, men de kan även vara riktade till vårdnadshavaren där barnet tar del av insatserna indirekt. Öppna insatser kan beslutas utan vårdnadshavarens samtycke i de fall barnet har fyllt 15 år, insatsen anses nödvändig eller det enskilda barnet önskar och samtycker till det (Socialstyrelsen 2015b, s. 115-116; SoL 3:6a). När det inte finns ett samtycke från varken vårdnadshavare eller barn och socialnämnden anser att vården är nödvändig, på grund av allvarliga brister i vårdnadshavarens omsorgsförmåga eller att barnet uppvisar ett destruktivt beteende, kan socialnämnden ansöka om insats enligt Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU (Socialstyrelsen 2015b, s. 115; LVU 2 §; LVU 3 §).

I Föräldrabalken (1949:381) går det att finna ytterligare riktlinjer som socialsekreterare behöver förhålla sig till i ärenden rörande barn. Det beskrivs exempelvis att vårdnadshavaren har ansvar för att tillförsäkra barnet en god uppfostran, omvårdnad och trygghet (FB 6:1). Vårdnadshavaren ska även ha uppsikt över barnets liv i förhållande till dess mognad och det är vårdnadshavarens ansvar att tillförsäkra barnet en betryggande försörjning och utbildning (FB 6:2). Därutöver går det i lagtexten att läsa att vårdnadshavaren har rätten samt skyldigheten att få bestämma över barnets enskilda intressen, dock ska barnets inflytande bedömas utifrån dess ålder och mognad (FB 6:11).

Sammanfattningsvis visar denna del av bakgrundsbeskrivningen att lagstiftningen beaktar barns rätt till delaktighet, samtidigt som den sätter upp restriktioner kring när och hur delaktigheten ska te sig. Den visar även att vårdnadshavaren har en företrädande roll i barnets liv, vilket kan stå i kontrast till barnets rättigheter.

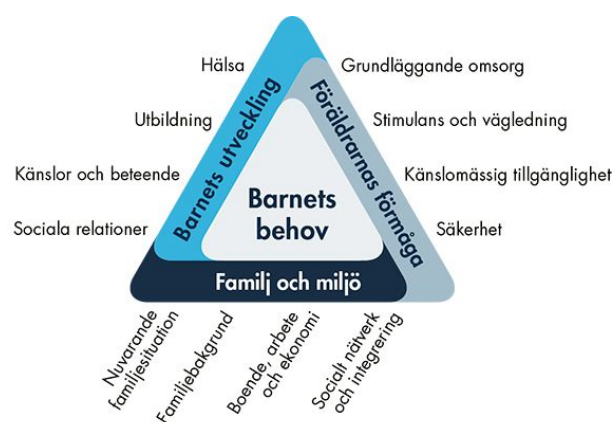
1.1.4 Barns behov i centrum

Barns behov i centrum, *BBIC*, är ett arbetsredskap inom socialtjänstens myndighetsutövning som syftar till att främja barnperspektivet och öka barnets och den unges delaktighet. Redskapet grundas i barnkonventionen och socialtjänstlagen. *BBIC* syftar till att underlätta handläggningen, genomförandet och uppföljningen i utredningsarbete rörande barn och unga genom att tillhandahålla en enhetlig mall som kan brukas av alla socialtjänstkontor i landet. Genom en sådan mall anses struktur, kvalitet och rättssäkerhet lättare kunna bibehållas (Socialstyrelsen 2018, s. 8).

BBIC utgår från nio stycken grundprinciper vilka går att dela in i tre teman. Det första temat betonar vikten av att sätta barnet i centrum, där det exempelvis lyfts fram att barnets bästa ska beaktas och att varje barn ska ha likvärdiga möjligheter. Ytterligare nämns att socialsekreteraren bör ha ett objektiva och ett subjektivt perspektiv för att kunna fastställa vad barnets bästa faktiskt är i det enskilda fallet (ibid, s. 12-15). Det andra temat belyser relevansen av att se barnet i sitt sammanhang, där det exempelvis betonas att socialsekreteraren ska inta ett helhetsperspektiv på barnets situation. Här understryks bland annat principen om att göra barnet, familjen och nätverket delaktiga. Det framgår även att barnets delaktighet formas utifrån det aktuella sammanhanget och utifrån varje barns ålder och mognad. Med andra ord finns det ingen allmän gräns för när barnet ska eller inte ska ges inflytande. Vid de fall där barnet antingen inte vill eller kan framföra sina åsikter ska dessa ändå klargöras bäst möjligt på annat sätt. Vidare belyser temat barnets rätt till att få relevant information kring exempelvis ärendeprocessen, de beslut som fattas och framtida planeringar. Att barnet faktiskt har förstått den information som har getts är också ett viktigt kriterium här

(Socialstyrelsen 2018, s. 15-19). Slutligen betonar det sista temat vikten av att det arbete som berör barn ska grundas på evidensbaserad praktik (ibid, s. 20-22). Utifrån ovanstående redogörelse kan vi se att BBIC synliggör barnets rättigheter och aktiva roll i utredningsarbetet. Samtidigt kan vi dock utläsa att barnets faktiska delaktighet inte har någon tydlig reglering.

BBIC:s principer konkretiseras i den så kallade BBIC-triangeln (se nedanstående figur) som visar vilka områden en handläggare kan fokusera på under hela ärendeprocessen i syfte att få en helhetsbild av det enskilda barnets situation. De tre sidorna, som består av *Barnets utveckling*, *Föräldrarnas förmåga* och *Familj och miljö*, avgör tillsammans barnets behov - som är placerat i mitten av triangeln. I varje område går det att finna fyra stycken delområden, vilka innefattar olika typer av forskningsbaserade risk- och skyddsfaktorer som genom en total sammanvägning kan tala om huruvida barnet lever under missförhållanden eller inte. En *riskfaktor* innefattar en betydande, inte slumpartad, ökad risk för att barnet kommer bli utsatt eller erhålla psykosocial ohälsa. En *skyddsfaktor* är något som istället främjar en god utveckling hos barnet och som kan motverka de eventuella riskfaktorernas påverkan (Socialstyrelsen 2018, s. 24; Socialstyrelsen 2015c, s. 11).

BBIC-triangeln (Socialstyrelsen 2018, s. 24)

1.2 Problemformulering

Barns rätt till delaktighet har tidigare varit en icke-fråga, då barn förr betraktades som oförmögna att delta i beslutsfattande verksamheter (Nordenfors 2010, s. 19). Av redogörelsen ovan går det dock att utläsa att denna syn på barn delvis har förändrats. Barns delaktighet i samhället är idag något som diskuteras på många olika plan; såväl internationellt, nationellt som lokalt. Barns rätt till delaktighet har också fastställts i den svenska lagstiftningen och i Socialstyrelsens riktlinjer. Vidare har studier visat att när barnet får sin röst hörd under utredningsprocessen tenderar insatserna att vara mer överensstämmande med barnets egen uppfattning av sin situation, vilket ger bättre slutresultat (Heimer, Näsman & Palme 2018; Gallagher m.fl 2012).

Även om ämnet är till synes aktuellt i Sverige går det emellertid att rikta kritik mot hur vi hanterar barns delaktighet (SOU 2016:19), och i jämförelse med vårt grannland Norge ligger vi en bit efter. Norge betraktas nämligen som en förebild när det kommer till barns rättigheter då landet lagstodgade barnkonventionen år 2003. Genom inkorporeringen av barnkonventionen till lag har den i Norge, till skillnad från i Sverige, kunnat användas som vägledning i rättsprocesser rörande barn (Öster & Knutsson 2016; Vamstad 2016, s. 8). Som tidigare nämnt har det beslutats att barnkonventionen ska bli lag i Sverige år 2020 (SKL 2018) och precis som i Norge kan inkorporeringen tänkas bidra till positiva effekter för barns rättigheter. Det finns dock studier som visar att barn i Norge fortfarande kommer i skymundan och inte görs tillräckligt delaktiga (Skivenes & Magnussen 2015; Vis & Thomas 2009), vilket tyder på att det krävs ett större arbete med barns delaktighet än att enbart lagstadga barnkonventionen.

I Sverige har socialsekreterare ett stort ansvar för barns levnadsförhållanden och utveckling (SoL 5:1), men även ansvar för att barns delaktighet verkligen beaktas i utredningar (Socialstyrelsen 2015b). Samtidigt indikerar rapporter och forskning på att barn inte görs fullt delaktiga i utredningar då deras röster tenderar att ofta

försvinna bakom vuxnas (Eriksson & Näsman 2011, s. 23-24; Holland 2001; Hultman 2013). Det är därmed intressant att undersöka socialsekreterares syn på barns rätt till delaktighet, för att se hur de professionella förhåller sig till detta i sitt dagliga arbete. Ytterligare är det då intressant att undersöka vad det är som faktiskt möjliggör respektive begränsar barns delaktighet. I denna studie kommer vi därför att undersöka barns delaktighet utifrån ett socialsekreterarperspektiv i syfte att skapa en förståelse kring hur barns rätt till delaktighet kommer i uttryck i utredningsarbetet. Med utredningsarbete menar vi hela utredningsprocessen, det vill säga från det att en utredning inleds tills att ett beslut fattas.

Vidare kommer ett konstruktionistiskt synsätt att intas i denna studie, då vi söker svaren i socialsekreterarens interaktion med barnet. Ett konstruktionistiskt perspektiv synliggör hur människor skapar förståelse för olika ting genom sociala processer (Mattson 2010), och därav hoppas vi kunna se hur socialsekreteraren konstruerar barnets roll i utredningsarbetet. Studien är av kvalitativ art och utgår från sex stycken en-till-en-intervjuer med olika socialsekreterare från fyra enheter på barn och unga.

1.3 Syfte & frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka socialsekreterares upplevelser av att arbeta för barns rättigheter till delaktighet i utredningsarbetet, för att skapa en förståelse kring hur barns rätt till delaktighet kommer i uttryck i socialsekreterarnas dagliga arbete.

I vår studie kommer vi att utgå från följande två frågeställningar:

- Hur arbetar socialsekreterare för att göra barn delaktiga i utredningsarbetet?
- Vilka faktorer möjliggör respektive begränsar barns delaktighet i utredningsarbetet?

1.4 Studiens relevans

Som tidigare nämnt är ett viktigt område inom socialt arbete att arbeta med barn som far illa eller riskerar att fara illa (Börjesson 2010, s. 85). Verktyg skapas idag för att säkerställa att barnets perspektiv inte går förlorat i de fall där barnet i fråga är aktuellt inom socialtjänsten (Socialstyrelsen 2015a, s. 8; Socialstyrelsen 2018, s. 8). Vikten av att socialsekreterare betraktar barnet som en unik individ ses som allt tyngre, och rådande lagstiftning samt riktlinjer är tydliga med att påpeka att socialsekreterare ska beakta barns åsikter i barnavårdsutredningar. I de fall där vuxnas röster presenteras i utredningen ska dessa vägas in tillsammans med barnets egna åsikter, och inte användas för att överskugga barnets perspektiv. Trots att ett större fokus riktas mot barnets rättigheter går det dock fortfarande att finna att vuxnas perspektiv ges företräde i frågor rörande barnet och att barnet inte får utrymme att komma i tals i utredningar som berör hen (Cederborg 2014, s. 7-9; Hultman 2013; Holland 2001; Heimer, Näsman & Palme 2018; Sundhall 2012). Vi anser därmed att vår studie är relevant ur ett samhällsperspektiv och för det sociala arbetet eftersom den berör hur vårt yttersta samhällsskydd tar hänsyn till och arbetar för att realisera barns rätt till delaktighet. Genom vår studie vill vi belysa det arbete som redan görs för barns rätt till delaktighet i samhället, samt kasta ljus över eventuella utvecklingsområden. Vi hoppas att på så vis kunna uppmuntra till diskussion om barns rätt till delaktighet i utredningsarbetet. Vi anser att detta är viktigt då barn, precis som vuxna, har rätten att få delta i utredningar som rör dem och därför också bör ges plats för det. Genom diskussion kan barns sociala position i relation till vuxna tydligare synliggöras och arbetas för.

1.5 Avgränsning

Denna studie kommer att handla om socialsekreterares syn på barns rätt till delaktighet. Studien kommer att utgå från socialsekreterare som arbetar med utredningar enligt SoL och LVU på barn- och ungdomsenheter. Med andra ord har socialsekreterare som arbetar utifrån annan lagstiftning, exempelvis Lagen

(1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), inte inkluderats. Vi har även valt att inte intervjua socialsekreterare inom mottagningsgruppen på barn och ungdomsenheter, då vår studies syfte är att undersöka delaktighet i utredningsarbetet och inte i förhandsbedömningen. Vi har däremot inte gjort någon avgränsning genom att enbart studera barns delaktighet i ärenden som aktualiserats genom exempelvis en ansökan. Med andra ord har vi inte separerat på de olika sätten ett ärende har blivit aktuellt och studien har således ett fokus på samtliga aktualiseringssätt. Som vi tidigare nämnt kan ett ärende bli aktuellt genom ansökan, anmälan eller information på annat sätt. Vidare har vi avgränsat studien genom att enbart studera socialsekreterarnas perspektiv på barns delaktighet och inte exempelvis barns syn på ämnet. Det har vi gjort eftersom arbetets omfång är av mindre storlek, det är en tidspressad situation samt för att intervjuer med barn hade krävt ett större etiskt övervägande (se mer under avsnitt "Forskningsetiska övervägande").

1.6 Arbetsfördelning

Vi har båda deltagit i samtliga intervjuer, däremot har vi valt att dela upp transkriberingen av ljudfilerna på ett rättvist sätt sinsemellan. Vidare har vi genom hela studien utformat texten tillsammans. Det har gjorts i syfte att göra texten mer behaglig att läsa och för att synliggöra den röda tråden. Det bör nämnas att vi stundtals har delat upp arbetet mellan oss och skrivit olika avsnitt och exempelvis läst olika forskningsartiklar. Därefter har vi dock alltid tillsammans gått igenom och ändrat i texten för att språkets struktur ska bli konsekvent. Båda har då också tagit del av varandras referenser. Vår utgångspunkt har varit att forma studien tillsammans, vilket vi också har gjort. Slutligen vill vi belysa att det finns en ömsesidig tanke om att delaktigheten i arbetet har varit lika stor hos oss båda.

1.7 Uppsatsens fortsatta disposition

Nedan kommer kunskapsläget för det aktuella forskningsområdet presenteras genom en indelning av tre olika teman; *Syn på barnet och begreppet delaktighet*, *Porträttering av barn i utredningar* samt *Faktorer som möjliggör och begränsar*

delaktighet. Därefter kommer våra tre teoretiska ansatser introduceras: teori om *Barn som subjekt och aktör*, *Foucaults maktteori* och *Harts delaktighetstrappa*. Vår tanke är att först presentera en teori som synliggör ett makroperspektiv på barndom och en diskussion kring hur barn kan betraktas som en social grupp. Därefter introduceras en diskussion om makt, där Foucaults maktteori kommer att presenteras. Teoridelen avslutas med Harts delaktighetstrappa, vilket inte är en teori i sig men ett verktyg med ett teoretiskt avstamp från de tidigare redogjorda teorierna. Varför vi har valt att utgå från just dessa teoretiska ansatser förklaras närmare i avsnittet för teoretiskt ramverk.

Efter uppsatsens teoridel kommer läsaren få ta del av vårt metodologiska tillvägagångssätt, följt av en analys av vårt intervjumaterial kopplat till tidigare forskning och de teoretiska ansatserna. Analysen är uppdelad i tre huvudteman; *Delaktighet i praktiken*, *Relation som möjlighet och begränsning* och *Yttre omständigheter som möjlighet och begränsning*. Respektive huvudtema är i sin tur uppdelad i mer specifika underteman. Uppsatsen kommer därefter att avslutas med en diskussion kring resultatet, där studiens frågeställningar kommer att besvaras. Under varje ny del av uppsatsen kommer läsaren att kort introduceras till vad som kommer att presenteras.

2. Tidigare forskning

I denna del kommer vi att presentera olika studier som berör den sociala barnvården utifrån barnet och dess delaktighet. Forskningsurvalet består både av nationella och internationella studier. Vi har använt oss av två avhandlingar, olika vetenskapliga artiklar samt två kunskapsöversikter med fokus på barns rättigheter till delaktighet för att beskriva kunskapsläget. Med kunskapsöversikt menar vi en forskningsartikel som redovisar en övergripande bild av flertalet forskningsartiklar inom ämnet. Forskningsartiklarna är hämtade från Göteborgs Universitets databaser. Vi har använt oss av följande sökord i sökandet efter artiklar: “child”, “participation”, “social service”, “barns delaktighet” och

“utredningar”. Därutöver har forskningsartiklarna vi funnit vid sökresultatet hjälpt oss att hitta ytterligare forskningsartiklar. Som vi nämnt tidigare har vi valt att dela in den tidigare forskningen i följande teman; *Synen på barn och deras delaktighet*, *Faktorer som möjliggör och begränsar delaktighet* samt *Porträttering av barn i beslutsunderlag*. Anledningen till att vi har valt just dessa teman är för att de enligt oss har varit framträdande i kunskapsläget för området. Vidare anser vi att den valda tidigare forskningen är relevant då den står i enlighet med vår studies syfte, det vill säga att den undersöker socialsekreterares upplevelser av barns delaktighet samt belyser hur barns rätt till delaktighet kommer i uttryck i utredningsarbetet.

2.1 Synen på barn & deras delaktighet

I studier gällande barns delaktighet har olika författare berört hur barn och deras delaktighet betraktas, både utifrån ett socialsekreterarperspektiv (Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen 2015; Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen 2014) samt ett juridiskt perspektiv (Mattsson 2006). Bijleveld, Dedding och Bunders-Aelen (2015) har i sin kunskapsöversikt visat att både socialsekreterare och barn anser att barns delaktighet i beslutsfattande är betydelsefullt, dock förklarar författarna att båda aktörerna menar på att det fortfarande förekommer att barns delaktighet kommer i skymundan trots en ökad medvetenhet om barns rättigheter till delaktighet. Vidare visade det sig att barn och socialsekreterare har olika uppfattningar om vad delaktighet är. Barnen definierar delaktighet som att få vara med och att bli lyssnade på, medan socialsekreterare definierar delaktighet som att samla in och ge information tillsammans med barnet för att uppnå lösningar. Författarna drar slutsatsen i sin studie att socialsekreterare fortfarande ser barn som behov av skydd, där de anses vara för sårbara för att kunna delta i beslutsfattande. Detta menar författarna kommer leda till att barns delaktighet kommer i skymundan och socialarbetare kommer att fortsätta fatta beslut enbart utifrån sina egna ställningstaganden. Istället föreslår författarna att barnen borde få en mer central roll i beslut som rör dem, där barnet får möjlighet att delta från utredningens början till slut (ibid).

Ett liknande resultat visar sig i en intervjustudie i Nederländerna utförd av samma författare som föregående studie (Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen 2014.) Där visas också att det finns en olik syn på delaktighet mellan professionella och barn. De professionella beskrivs betrakta delaktighet mer som ett verktyg i att försäkra sig om att barnet samarbetar, medan gruppen barn/ungdomar ser delaktighet som att bli lyssnade till och att bli tagen på allvar. Författarna konkluderar att det behövs en förändring i de professionellas perspektiv på barn, då den nuvarande synen gör att barn varken känner sig lyssnade till eller blir tagna på allvar. Även vikten av att barnet ska ses som en social aktör, precis som vuxna, presenteras (ibid). En liknande slutsats drar även författarna Heimer, Näsman & Palme (2018) i sin dokumentanalys- och intervjustudie av barnavårdsutredningar i Sverige. De förklarar att barn bör betraktas som mer kompetenta aktörer än vad de gör idag. Skribenterna menar på att insatser för barn bör bli mer "barnorienterade" snarare än "familjeorienterade", i syfte att göra barnet till den primära klienten så att denne inte kommer i skymundan för sina föräldrar. Slutsatsen grundar sig i att studien visar på att sociala insatser stämmer bättre överens, i 35 av 40 fall, med barnets behov ifall barnet får vara med och forma insatsen. I den större majoriteten av fallen där insatsen ansågs stämma dåligt överens med det stöd barnet behövde hade barnets röst inte tagits tillvara på. Ytterligare hade de flesta av de insatser som stämde väl överens med barnets behov beaktat barnets röst. Ett barnorienterat fokus menas således kunna leda till att barns sårbarhet minskar och även att de beslutade insatserna får en större positiv effekt.

Att barns perspektiv tenderas att tystas i barnavårdsutredningar skriver även Holland (2001). Författarens studie visar på, likt föregående undersökning, att barns berättelser bortprioriteras i dessa sammanhang. Det redogörs bland annat för att barnen objektifieras samt att socialsekreterare förutsätter vad barnens åsikter är snarare än att låta barnen själva uttrycka sig och utgå från det. Utöver det tyder studiens resultat på att barnets röst ses som subjektiv, partisk och opålitlig. Slutligen har Mattsson (2006) i sin rättsliga studie belyst synen på barn i juridisk mening. Studien visar på att det råder en generell juridisk syn på barnet som ett

subjekt, då lagstiftningen ställer krav på professionella att ta hänsyn till varje barns enskilda behov och intressen. Det räcker härigenom inte att enbart utgå från generella föreställningar om vilka behov ett barn i en viss ålder har. Varje enskilt barn ska betraktas som en unik individ och delges möjlighet till delaktighet utifrån sina egna förutsättningar. Dock förklarar författaren att när barnet inte har utvecklat en förmåga och förståelse om sig själv som egen individ, det vill säga under barnets första levnadsår, bör barnet betraktas som ett objekt i juridisk mening.

2.2 Faktorer som möjliggör & begränsar delaktighet

I studiers resultat rörande barriärer och faciliteter för barns delaktighet kunde vi finna vissa liknande teman. Ett sådant tema som har visat sig kunna möjliggöra barns delaktighet är relationsskapande (Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen 2015; Gallagher m.fl 2012). Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen (2015) beskriver att i de fall där det fanns en god relation mellan socialsekreteraren och barnet har det framstått som att barnet har vågat berätta mer, vilket i sin tur har hjälpt socialsekreteraren i sin utredning. Ytterligare har en god relation visat sig leda till att socialsekreteraren upplever sig lättare kunna bilda sig en uppfattning kring barnet, och således även lättare kunna avgöra ifall det barnet säger stämmer överens med vad hen verkligen känner. Aspekter som tidsbrist, hög personalomsättning samt ett fokus på att skydda barnet utgör dock barriärer för att kunna skapa en god relation beskriver författarna. Detta i sin tur leder till att barnets möjlighet att bli delaktig begränsas (ibid).

Även Gallagher m.fl (2012) fann, i sin sammanställning av olika studier gällande barns och föräldrars delaktighet i socialtjänstens beslutsfattande, att de ovannämnda aspekterna utgjorde faktorer som begränsade möjligheten till barns delaktighet. Författarna fann också att temat relationsskapande var ett genomgående tema i de olika analyserade studierna, där både barnen och socialsekreterarna upplevde att det saknades tid för att kunna bygga relationer. Exempelvis kunde barnen uppleva att kontakten med socialsekreterarna var för

liten och att de träffade sin socialsekreterare för sällan, vilket försvårade möjligheten att skapa en relation. Likt Bijlevelds, Deddings & Bunders-Aelens (2015) resultat visade sig den stora omsättningen av personal vara en bidragande faktor till detta. Gallagher m.fl (2012) fann vidare i sin studie att inbäddade byråkratiska traditioner inom verksamheten och synen som fanns på barn kunde begränsa möjligheten att göra barn delaktiga. Det gick nämligen att urskilja en bild av barn som mindre kompetenta än vuxna, vilket gjorde det svårt för socialsekreteraren och barnet att skapa en relation. Detta ledde i sin tur till att delaktigheten begränsades. Det här synsättet står i enlighet med vad vi tidigare har presenterat i vårt första tema; att det förekommer att socialsekreterare innehar en syn på barn som inte tillräckligt kompetenta för att vara sociala aktörer (Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen 2015; Bijleveld, Dedding och Bunders-Aelen 2014; Heimer, Näsman & Palme 2018).

Vidare har Howarth (2011) studerat socialsekreterares upplevelser av dokumentationssystemet "*Framework for the Assessment of Children in Need and their Families*" i England, i syfte att undersöka vilka barriärer som finns för att uppnå ett barncentrerat fokus. Detta dokumentationssystem har lagt grunden för framställandet av BBIC (Socialstyrelsen 2007) och är därmed även relevant att belysa i vår studies svenska kontext. Howarth (2011) fann att socialsekreterarna upplevde att dokumentationssystemet möjliggjorde ett barncentrerat fokus i utredningsarbetet. Författaren belyser dock att arbetsmängden i relation med tiden utgjorde en begränsning för ett barncentrerat fokus, då socialsekreterarna upplevde sig tvingade till att ta genvägar för att bli klara med utredningen i tid. I likhet med Howarth (2011) fann Rasmusson m.fl (2010) i sin komparativa studie att dokumentationssystem och strukturella riktlinjer utgjorde en faktor som påverkar barns roll i beslutsunderlag. Studien visar att Sverige, i jämförelse med Australien och Kanada, har ett mer rättighetsperspektiv på barnet där barnets delaktighet är i stort fokus. Författarna förklarar att detta perspektiv formar hur socialsekreterare i praktiken arbetar med ett barncentrerat förhållningssätt. Med andra ord betyder det att Sveriges riktlinjer möjliggör barnets delaktighet mer än andra länders motsvarande riktlinjer.

2.3 Porträttering av barn i beslutsunderlag

Studier rörande dokumentation i barnavårdsutredningar har visat att barnets egna perspektiv tenderar att falla bort och att vuxna istället får beskriva barnets situation och upplevelser (Hultman 2013; Holland 2001; Heimer, Näsman & Palme 2018; Sundhall 2012). Hultman (2013) har i sin avhandling, som är uppdelad i fyra studier, studerat porträtteringen av barn i beslutsunderlag. En av studierna syftar till att undersöka hur barnets uppfattning av sin egna hälsa lyfts fram i barnavårdsutredningars beslutsdel, en annan studie till att undersöka hur barnets syn på sig själv och sin situation synliggörs i utredningar som följer BBIC. Den förstnämnda studien belyser att barnets åsikter saknas i flertalet beslutsunderlag och att barnets hälsa istället analyseras utifrån andra personers perspektiv. Att vuxna tenderar att ges företräde i att beskriva barnets situation visar även Heimers, Näsman & Palmes (2018) studie på. Hultman (2013) skriver även att vid de tillfällen där barnets perspektiv synliggjordes gjordes det med ett fåtal ord eller främst för att bekräfta en annan persons uppfattning. Fokus tenderade också att läggas på barnets förmåga att beskriva sin egna livssituation snarare än barnets faktiska känslor och åsikter. Författaren konkluderar följaktligen att barnets bild av sin hälsa behöver synliggöras mer i beslutsunderlaget, då det annars är otydligt huruvida socialsekreteraren har beaktat barnets röst eller inte.

Studien rörande hur barnets syn på sig själv och sin situation framställs visar att majoriteten av de undersökta utredningarna presenterade barnets röst på ett omväxlande sätt och att beskrivningar av barnets upplevelser tog en större plats än vuxnas och professionellas. Kvalitén på beskrivningarna var dock skiftande och de förenklade skildringarna var mer vanliga än de nyanserade. De förenklade beskrivningarna saknade utvecklade förklaringar av hur barnet faktiskt upplever sin livssituation och vad hen har som önskemål. I de nyanserade framställningarna fanns barnets upplevelser och känslor med i större utsträckning, men även här

tenderade barnets åsikter och önskningar inför framtiden att saknas (Hultman 2013).

Vidare presenterar Holland (2001) i sin artikel resultat från en kvalitativ studie som syftar till att undersöka genomförandet av socialarbetares bedömningar i barnavårdsutredningar i Storbritannien. Artikeln diskuterar mer specifikt den skildring som görs av barn i dessa utredningar och barnens perspektiv. I slutdiskussionen presenteras att porträtteringarna av barnen är platta och ofullständiga, och att barnen främst beskrivs utifrån hur de interagerar med sina föräldrar. Utredningarna tenderar även att utelämna faktorer av barnens liv, så som skola eller eventuell familjehemsplacering. Det framgår även att värdet som tillskrivs barnets åsikter kan betraktas som lågt då det är vanligt förekommande att barnets uppfattningar ifrågasätts av socialsekreterare. Det går att härleda till två saker; dels att det finns en tanke bland de professionella om att vårdnadshavaren kan påverka barnet till att säga saker, dels idén om att barnet i sig är opålitlig. Med andra ord visar Hollands (2001) artikel på att den utredande socialsekreteraren spelar en stor roll i hur barnet konstrueras i utredningen. Sundhall (2012) belyser även detta i sin avhandling, då hon undersöker hur socialtjänstens utredningstexter bidrar till ett försvagande av barns delaktighet. Avhandlingen visar bland annat att barn under tre år inte ges utrymme till att muntligt höras i utredningar som rör dem, istället observeras barnen bara. Författaren konkluderar med utgångspunkt i detta att socialsekreterare framställer vissa barn som oförmögna att delta i familjerättsliga utredningar.

2.4 Forskningens relevans

Den redogjorda forskningen anser vi är relevant för vår studie då vi har som avsikt att undersöka ett socialsekreterarperspektiv på barns delaktighet inom utredningsarbetet. Forskningen som vi har presenterat redovisar just socialsekreterares syn på barn och dess delaktighet, den problematiserar hur barn framställs i utredningar och diskuterar olika faktorer som har inverkan på delaktighet. Den presenterade forskningen står därmed i enlighet med våra två

frågeställningar och ger läsaren en god introduktion till ämnet. Vidare har vi i vårt urval varit måna om att både inkludera svenska samt internationella studier för att visa en bredare bild av kunskapsläget. Därutöver kan en kritisk punkt vara att två av artiklarna är över 10 år gamla och kan således ses som mindre relevanta. Vi är medvetna om det, men vi har ändå valt att inkludera dessa då vi vill visa att barns delaktighet i utredningsarbetet har varit en aktuell forskningsfråga under en längre tid. En annan kritisk punkt kan vara att det sista temat *Porträttering av barn i beslutsfattande* belyser hur barnen framställs i dokumentationen, vilket inte är något vi i vår studie kommer att undersöka. Vi tycker dock det är viktigt att belysa hur barn framställs i dokumentationen, då det hänger ihop med socialsekreterares inställning till barns delaktighet och visar hur socialsekreterare ser på barn. Således är även temat relevant för vår studie.

3. Teoretiskt ramverk

I denna del av studien kommer vi att presentera våra teoretiska ramverk som sedan kommer att användas för att analysera vår empiri. Först kommer ett avsnitt om teori gällande barn som subjekt och aktör att presenteras, för att lyfta fram hur synen på barn konstruerar barns roll i samhället. Därefter kommer en maktteori att redogöras för i syfte att belysa hur makt skapas och konstrueras i interaktionen mellan människor. Anledningen till att vi har valt just dessa två teorier är för att de härstammar från ett konstruktionistisk perspektiv. Som vi tidigare nämnt innebär ett konstruktionistiskt perspektiv att människor tolkar sin omvärld och utifrån dessa tolkningar, tillsammans med sociala processer, konstrueras förståelsen av verkligheten (Mattsson 2010). Utifrån detta perspektiv kan vi belysa hur samhället i stort och socialsekreterare tillsammans konstruerar en förståelse för hur barns roll bör vara. Således riktas fokuset från barnet till de vuxna som finns runt om barnet istället. Slutligen kommer vi i denna del att presentera ett teoretiskt verktyg, kallad *Delaktighetstrappan*, i syfte att visa vad som explicit kan betraktas som delaktighet för barn. Som tidigare nämnt tar

Delaktighetstrappan ett teoretiskt avstamp från de två nämnda teorierna och är därmed relevant att belysa.

3.1 Barn som subjekt & aktör

Barndomssociologin argumenterar för att barn ska ses som aktiva subjekt. Barn och barndom kan härigenom förstås utifrån två olika nivåer; samhällets strukturer och barnets direkta omgivning. Båda anses behövas för att kunna få en så fullständig bild som möjligt (Qvortrup 1987, s. 5; Qvortrup 2000, s. 93; Corsaro 2005, s. 7). Nedan kommer vi att redogöra för det perspektiv som professor Jens Qvortrup diskuterar barndom utifrån, det vill säga makroperspektivet, vilket syftar till att belysa de sociala strukturerna av fenomenet (Smith & Greene 2014).

Qvortrup förklarar att barndom utgör en av samhällets strukturella förhållanden som tillsammans med andra strukturella förhållanden avgör ett barns sociala status och förutsättningar i samhället. Utifrån ett barndomssociologiskt perspektiv ska barn ses som 'human beings' snarare än 'human becomings' då det stärker bilden av barn som sociala aktörer och minskar därmed risken för diskriminering (Qvortrup 1994, s. 4; Qvortrup 1987, s. 5). Begreppet human beings syftar till att synliggöra att barnet *är* en egen social aktör som aktivt formar sin egen barndom. Human becomings innebär att barnet istället ses som en blivande vuxen som för tillfället saknar kompetens (Uprichard 2008, s. 304). Att tala om barn i termer av "human becomings" gör därmed att barns mål framstår vara att nå vuxenskap och att barndomen blir en förberedande fas inför detta. Det leder i sin tur till att barn ofta förlorar rätten att tala för sig själva och inte blir inbjudna att delta i samhället, då de inte anses kunna ta rationella och kompetenta beslut. Idén grundar sig i en ontologisk tanke om att barndom och vuxenskap representerar två skilda världar gällande aktörskap, vilket enligt Qvortrup kan anses vara tvivelaktigt (Qvortrup 1994, s. 2-3). Barn bör istället betraktas som sociala aktörer, precis som vuxna. Motståndare till denna tanke kan fortfarande argumentera för att vuxna är mer effektiva än barn som aktörer, men det betyder inte att barn och vuxna lever i skilda verkligheter. Således är det heller ingen giltig anledning till att barn ska

behandlas annorlunda än vuxna. Anledningen till att gruppen särskiljs är istället på grund av makt och intressen. Att vuxna innehar en högre hierarkisk position än barn beror därmed inte på att barn är passiva objekt, utan på att barn inte handlar i enlighet med vuxnas intressen. Vuxna har med andra ord företräde i att definiera vad som ska betraktas som kompetent och inkompetent, vilka sedvänjor som ska erkännas och vilka som inte ska det (Qvortrup 1994, s. 4). Vidare skriver Qvortrup (1987) att idén om att barn ska integreras in i samhället är motsägelsefull på ett sätt, eftersom en fullständig integration förutsätter att barnet upphör att vara just ett barn. Utifrån detta synsätt blir barn först människor efter att de har socialiserats, det vill säga efter att de har blivit vuxna, och barn exkluderas härigenom ur samhället till dess att denna socialisering har fullbordats (s.5).

Det går följaktligen, utifrån ovanstående redogörelse, att säga att barn är en social grupp som domineras av vuxna. Att barn är en social grupp går att utläsa då den uppfyller följande tre kriterier; den *regleras*, påverkas av *normativa föreställningar* och av *strukturella faktorer* (Qvortrup 2000, s. 88-90). Barn regleras i Sverige exempelvis genom lagstiftning där åtskillnad görs mellan personer som är under och över 18 år (exempelvis SoL 1:2). En sådan reglering gör att barn inte besitter rätten till att ta del av allt i jämförelse med personer som är över 18 år, vilket formas efter de rådande normerna i samhället. Gällande det andra kriteriet tenderar normativa föreställningar att "skydda" barn från delaktighet, vilket står i kontrast till hur delaktighet hanteras gentemot vuxna. Det som normativt anses vara positivt för en social grupp kan med andra ord antas vara negativt för dess opposition. Exempelvis finns det en normativ föreställning om att barn inte kan delta i samma omfattning som vuxna gällande pengahandling. Barn förlorar härigenom respekt och tilldelas en beroendeställning till vuxna (ibid, s. 89-90). Utifrån ett strukturellt perspektiv går det att se att välfärdsstater har gått från att vara mer gynnsamma för de yngre invånare till att bli mer gynnsamma för de äldre, vilket gör barn mer sårbara än vuxna (ibid, s. 91). Sammanfattningsvis argumenterar ovanstående redogörelse för att barn är en social grupp. Fördelen med att inta ett sådant synsätt blir att barns

sociala status i samhället synliggörs, och genom att betrakta varje barn som en enskild aktör uppmärksammas även barnets personliga intressen, behov och förutsättningar. Barnet blir således ett subjekt, en 'human being', med en handlingsfrihet snarare än ett objekt som ska hanteras av vuxna med "mer kompetens" tills dess att målet vuxenskap har uppnåtts (James m.fl. 1998; Hultman & Cederborg 2014, s. 121; Mattsson 2006, s. 24).

3.2 Makt

Som vi nämnde ovan beskriver Qvortrup (1994) att anledningen till att barn särskiljs från vuxna är på grund av makt och intressen. I detta avsnitt vill vi därför komplettera den barndomssociologiska teorin med teori om makt, då det kan ge en mer ingående förståelse för hur maktförhållanden påverkar interaktionen mellan människor.

Hur makt bör förstås har diskuterats under lång tid och av flera kända personer. Det finns således flera olika perspektiv på makt och en frontfigur i diskussionen kring makt är sociologen Michel Foucault. Nedan kommer vi att utgå från Michel Foucaults maktanalys, då vi anser att den är bäst tillämpbar på vår studies syfte eftersom den grundar sig i ett konstruktionistiskt perspektiv (Hörnqvist 1996; Börjesson & Rehn 2009). Med Foucaults maktperspektiv, som belyser makt som något som formas i människors interaktion (ibid), anser vi oss lättare kunna belysa hur delaktighet konstrueras i interaktionen mellan socialsekreterare, vårdnadshavare och barn. Det synliggör hur maktpositioner påverkar barnets deltagande i utredningsarbetet, samt hur olika discipliner kan begränsa respektive främja barnets delaktighet.

Enligt Foucault är makt inte ett ting som går att införskaffa, frånta eller dela. Det är istället något som praktiseras från ett obegränsat antal håll och som går att finna i interaktionen mellan människor som står i föränderliga positioner till varandra. Därmed är makt något rörligt som skapas genom människors samspel och som alltid kan skifta, det är inte ett resultat av en särskild grupps eller persons facilitet.

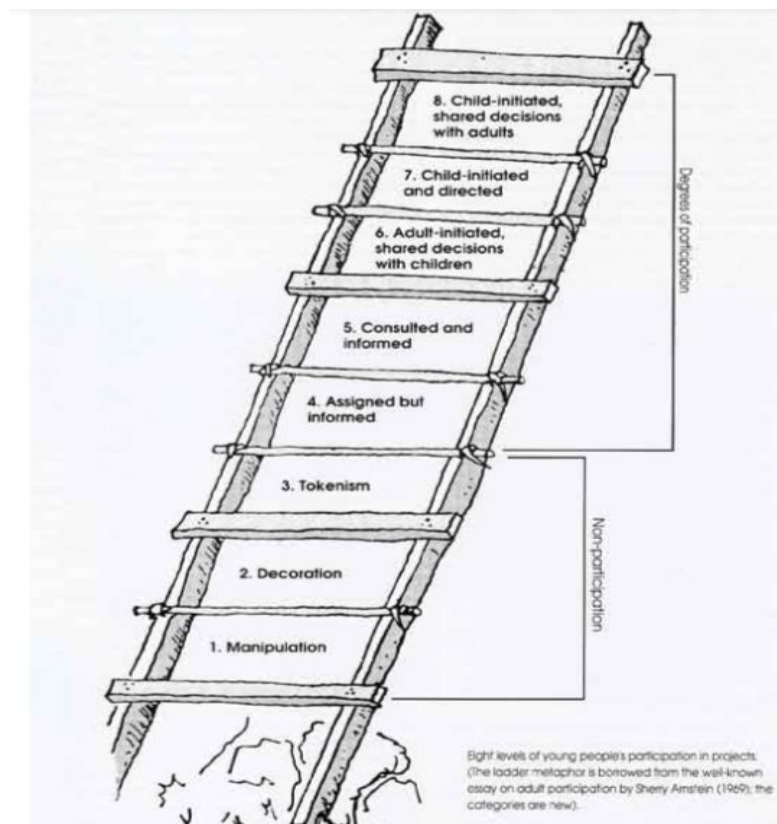
Mer specifikt förklarade Foucault makt som ett *styrkeförhållande* (Hörnqvist 1996, s. 28-29, 31). Hörnqvist (1996) tolkar styrkeförhållande som att det bland annat syftar till relationen mellan olika personer och samhällsgrupper, samt hur strukturella fenomen utesluter respektive bjuder in individer till olika sammanhang. Styrkeförhållandets karaktär måste härigenom undersökas utifrån varje enskilt fall, då det formas efter vilka attribut grupperna eller personerna i fråga har och hur dessa ter sig i förhållande till varandra (s. 29).

Vidare uppger Foucault att makt inte bara ter sig negativt, utan att det även är en produktiv kraft. Han förklarar att anledningen till att makt accepteras är för att den inte bara ger människan obehag, utan att makt producerar saker och ting, den framkallar välbehag och formar kunskap. Således bör också makt betraktas, som vi sagt ovan, som ett nätverk som finns omkring oss dagligen. Foucault förklarade vidare att makt kommer i uttryck av hur samhället skapar effekter som disciplinerar människan. Dessa effekter föds ur en större diskurs och reproduceras sedan av samhällets invånare. Foucault myntade därför begreppet "makt/kunskap" som skulle visa på att makt och kunskap inte går att skiljas åt utan föds bredvid varandra. Detta ledde till idén om att makt även måste förstås utifrån hur kunskap legitimeras och blir ledande. När ny kunskap blir ledande konstrueras även en ny typ av makt, vilket sedan kommer i uttryck i hur människor disciplineras av kunskapen i sitt vardagliga liv (Börjesson & Rehn 2009, s. 44-46). Foucault exemplifierade sin teori genom att använda ett känt fängelse som metafor. I fängelset Panoptikan var cellerna formade cirkulärt så att alla fångar såg in i mitten där ett vaktorn var placerat. Foucault implementerade då idén att ifall ett starkt ljus lös från vaktornet in i varje cell, hade fångarna agerat som de vore övervakade även ifall det inte fanns en vakt där. Med andra ord betyder det att vi agerar på ett disciplinerat sätt, trots att vi inte känner till makten som formar oss. Således är det vi människor själva som formar makten och initierar olika discipliner i vårt liv via vår interaktion och samspel med varandra (ibid, s. 47-49).

3.3 Delaktighetstrappan

Utifrån de två föregående teoriavsnitten kan vi se att makt konstrueras i interaktionen mellan människor. Därav går det att förstå att även barnets delaktighet konstrueras i människors samspel. För att kunna förstå vad som innefattar delaktighet eller ej behöver vi därför komplettera de föregående avsnitten med ett teoretiskt verktyg kallat *delaktighetstrappan*.

Delaktighet kan innefatta flera dimensioner och det finns ingen modell som kan representera termen perfekt, utan det varierar från fall till fall vilken modell som är bäst tillämpbar. Det har bland annat konstruerats modeller för att synliggöra just barns olika grad av delaktighet (Nordenfors 2010, s.19; Hart 1992, s. 9). Ett exempel på en sådan modell är Roger Harts *delaktighetstrappa* (översatt från Ladder of Participation). Trappan var tidigare ämnad för att tillämpas på vuxna, men har i efterhand omformats i syfte att belysa barns delaktighet (Hart 1992, s. 9). Trappan består av sammanlagt åtta steg, som visas i bilden nedan.

(Hart 1992, s. 8)

Stegen är uppdelade i två grupper; steg 1-3 och 4-8. De tre första stegen innefattar olika former av icke-delaktighet och resterande steg presenterar olika grader av delaktighet. Steg ett, kallad *manipulation*, är när barnet blir ombedd att göra en viss sak, men blir efter sitt handlande varken informerad om syftet eller vad delaktigheten ledde fram till. På så vis blir barnet "manipulerad" till att medverka i något som vuxna sedan låtsas att barnet har gjort medvetet. Steg två, *decoration*, innebär att barnet främst används som rekvisita av vuxna för att stärka ett visst ställningstagande. Anledningen till att detta ligger ett steg närmre delaktighet är att de vuxna här inte låtsas att barnet själv står för det som de vuxna vill få fram, utan de låter istället barnet förmedla något indirekt endast genom sin närvaro (Hart 1992, s. 8; Eriksson & Näsman 2011, s. 25). Steg tre, *symbol* (översatt från "Tokenism"), står för när barnet ges en röst men inte själv deltar i utformningen av vad som ska förmedlas. Även här får barnet ingen information om det ämne som ska framföras (Hart 1992 s. 9).

Det fjärde steget, som utgör den första nivån av delaktighet, är kallad för *information* (översatt från "Assigned but informed"). Vid detta steg informeras barnet om syftet med sin medverkan och blir införstådd i vad projektets intention faktiskt är. Nästkommande steg, *konsultation* (översatt från "Consulted and Informed"), kräver inte bara att barnet informeras utan också att barnet tilldelas utrymme till att uttrycka sig och att dess åsikter beaktas på ett hänsynsfullt sätt. Nästa dimension av delaktighet utgörs av *beslutsfattande - vuxnas initiativ* (översatt från "Adult-initiated, shared decisions with children"). Det är först på denna nivå som det är fråga om "verklig" delaktighet, då barnet i detta skede får lov att vara med och forma beslutet - även om de vuxna är de som har tagit initiativet till projektet och har det slutgiltiga ordet i beslutsfattandet. Steg sju kallas för *barns initiativ och styrning* (översatt från "Child-initiated and directed"). Denna dimension innebär att det är barnet själv som tar initiativ till och styr projektet ifråga, men att de vuxna alltid finns i bakgrunden i syfte att kunna ge stöd till barnet vid behov. Det sista trappsteget kallas för *beslutsfattande - barns initiativ* (översatt från "Child-initiated, shared decisions with adults"). På denna nivå tar barnet själv initiativet till projektet och ansvarar för att driva det, medan

de vuxna enbart används vid diskussioner och formulering av beslut på barnets egna villkor. Hart beskriver att denna dimension av delaktighet är sällsynt i projekt (Hart 1992, s. 11-14; Eriksson & Näsman 2011, s. 26).

4. Metod & metodologiska överväganden

I denna studie har vi intervjuat sex personer från fyra olika socialkontor i Sverige. Personerna har alla yrkestiteln socialsekreterare och arbetar med utredningsarbete på en barn- och ungdomsenhet. Det enda kravet för att kunna delta som informant var att personen i fråga skulle vara anställd som socialsekreterare på en barn- och ungdomsenhet och arbeta med utredningar. Nedan kommer vi att redogöra för våra metodologiska val samt argumentera för varför vi har gjort som vi har gjort i syfte att ge läsaren en så tydlig bild av arbetets tillvägagångssätt som möjligt.

4.1 Val av metod – fördelar & begränsningar

Studien baseras på kvalitativa en-till-en-intervjuer då vi är intresserade av socialsekreterares perspektiv på barns delaktighet. Kvale och Brinkmann (2014) menar på att kvalitativa intervjuer ska användas vid tillfällen då forskaren vill undersöka en annan persons perspektiv och upplevelser av ett specifikt fenomen (s. 17), vilket står i enlighet med vår studies syfte. En kvalitativ intervju kännetecknas av att informanten samt intervjuaren tillsammans samtalar om ett avgränsat ämne som intervjuaren har bestämt för att erhålla grundläggande kunskap kring det. Det betyder att parterna i fråga inte har jämställda roller, eftersom det alltid är samtalsledaren som bestämmer syftet med mötet och dess form (ibid, s. 18-19). Vidare bygger studien på en induktiv metod vilket innebär att empirin har styrt vår studie (ibid, s. 238)

Studiens kvalitativa intervjuer är av semistrukturerad art, vilket betyder att de alla följer en viss förutbestämd uppbyggnad och en förutbestämd tidsplan men att dessa vid behov inte behöver följas till fullo (David & Sutton 2016, s. 113). En

semistrukturerad intervju går att använda när intervjupersonens egna perspektiv är av intresse för studien (Kvale & Brinkmann 2014, s. 19). Gällande tidsramen för intervjuerna har vår utgångspunkt varit att inte överstiga 60 minuter, men heller inte understiga 30 minuter, då vi sökte efter att få en viss likhet i intervjuernas utformning. Vidare är vår intervjuguide relativt standardiserad då vi har utformat frågorna efter tre specifika teman i syfte att bibehålla en fast struktur. Även detta gör vi för att intervjuerna inte ska skilja sig för mycket åt, men också för att vi vill göra det möjligt för andra att utföra en liknande studie (David & Sutton 2016, s. 113). Därutöver har vi valt att ha ett stort antal konkreta och specifika frågor snarare än ett färre antal och mer öppna, för att ytterligare kunna bevara strukturen. Samtidigt har vi inte hindrat informanterna från att bjuda in till en annan diskussion som är relevant för vårt ämne, utan då har vi istället uppmuntrat personen i fråga att fortsätta genom att ställa följdfrågor. En möjlig kritik skulle kunna vara att vår intervjuguide är för strukturerad för en induktiv metod. Vi vill dock belysa att vi inte har utformat intervjuguiden utifrån en egen hypotes, utan temana har skapats med hjälp av tidigare forskning.

Kvale och Brinkmann (2014) skriver att det finns vissa begränsningar med den kvalitativa intervjun. Exempelvis är intervjuer kontextbundna och påverkas av både informanten samt forskarens erfarenheter och värderingar. Forskarens tolkning av informantens svar kan således ses som en konstruktion istället för objektiv fakta (s. 122-125). Den kvalitativa intervjun tenderar även att vara svår att göra om i ett senare skede av andra forskare, då dess utformning gör att informanten ges ett relativt stort utrymme att själv styra inriktning för samtalet (David & Sutton 2016, s. 100). För att hantera denna problematik har vi dels försökt att vara kritiska till hur vi väljer att tolka intervjumaterialet, dels försökt att vara så öppna som möjligt med vårt tillvägagångssätt så att det blir tydligt för läsaren hur vi har kommit fram till vårt resultat. Vi är dock medvetna om att studiens resultat fortfarande påverkas av våra erfarenheter och värderingar, då det inte är möjligt för oss att gå in som helt neutrala objekt.

4.2 Urvalsprocess

David och Sutton (2016) beskriver urval som en mindre grupp vars syfte är att representera en större population (s. 193-194). Det har inte varit möjligt för oss att undersöka alla socialsekreterares perspektiv på barns delaktighet, och därför hade vi utgångspunkten att utgå från 5-7 socialsekreterare som ska representera populationen. Vårt urval är i enlighet med vad David och Sutton (2016) beskriver som ett selektivt eller teoretiskt urval, då det är vi själva som har bestämt vilken grupp av människor vi har velat komma i kontakt med. Urvalet är därmed bestämt utifrån vår egna uppfattning om vem som bäst lämpar sig för studiens syfte (s.197). Som vi har nämnt tidigare var vårt enda kriterium för att få delta som informant att personen i fråga i dagsläget arbetar som utredande socialsekreterare på en barn- och ungdomsenhet, vilket samtliga informanter uppfyllde.

Genom att kontakta olika telefonväxlar i diverse kommuner fick vi kontaktuppgifter till enhetschefer för 12 olika barn- och ungdomsenheter i tre olika kommuner. Till enhetscheferna skickade vi en förfrågan via mejl om de kunde vidarebefordra frågan om att delta i intervju till sina anställda socialsekreterare inom deras utredningsgrupp. I samband med detta bifogades även informationsbrevet i mejlet. Nästan alla enhetschefer svarade och uppgav att de skulle vidarebefordra frågan. Vi uppskattar att omkring 100 socialsekreterare troligen har fått vår förfrågan om att delta i intervju. Av dessa personer svarade sju personer att de kunde tänka sig att ställa upp och via mejl bestämdes sedan plats och tidpunkt där socialsekreteraren fick störst utrymme att bestämma. Det betyder att våra intervjuer var, som David och Sutton (2016) beskriver, formella (s. 113). Sju socialsekreterare blev slutligen sex då en av socialsekreterarna fick förhinder och inte kunde delta. De sex återstående informanterna var inte alla anställda på samma socialkontor, och vi har valt att inte skriva ut arbetsplatserna då det inte kändes relevant för studiens syfte och för att upprätthålla konfidentialitet (läs vidare i nästkommande avsnitt "Forskningsetiska överväganden").

Vidare anser vi att vårt insamlade material är tillräckligt stort för att kunna besvara våra frågeställningar och uppnå studiens syfte, då David och Sutton (2016) beskriver att när forskningens syfte är av en mer utforskande art är en mindre urvalsgrupp mer relevant (s. 199). Ytterligare vill vi genom ovanstående redogörelse visa på att vi har försökt att nå ut med förfrågan om medverkan till en större skala, men att svarsfrekvensen inte var hög - det vill säga att andelen svar i relation till antal förfrågade var låg (ibid, s. 201). En intressant fråga att reflektera kring gällande vårt urval är dock vilka som kan tänkas ställa upp på en intervju om barns delaktighet. Möjligtvis kan det vara så att de som ställer upp på en intervju om barns delaktighet har ett personligt intresse för det, vilket i sin tur kan påverka resultatet av studien. Det är dock inget vi kan veta helt säkert stämmer. Anledningen till att vi belyser detta är att vi vill visa att vi är medvetna om att det kan ha en viss inverkan på vårt resultat och att det därför är svårt att generalisera sex socialsekreterares upplevelser av barns delaktighet till en större population.

4.3 Genomförande av intervjustudien

Samtliga intervjuer genomfördes på informanternas arbetsplatser, vilket de själva fick bestämma. Som vi tidigare nämnt hade vi skickat ut informationsbrev rörande studien och vi frågade innan vi påbörjade intervjuerna om de hade tagit del av brevet. Vi de tillfällen där intervjupersonen svarade nej redogjorde vi kort för vad som stod och uppmuntrade även personen till att läsa det efter intervjun. Vi kommer att djupare gå in på informationsbrevets innehåll under rubriken *Forskningsetiska överväganden*.

Under alla intervjuer använde vi oss av en förberedd intervjuguide (se bilaga 2) som bestod av 30 frågor och var uppdelad i tre teman; *delaktighet i utredningsarbetet, modeller/verktyg för att främja delaktighet samt arbetsgruppen och delaktighet*. Vår förhoppning var att få svar på alla våra 30 frågor, men för att inte riskera att de viktigaste frågorna inte skulle hinnas diskuteras valde vi medvetet att placera dessa i början av intervjuguiden. I de fall där en fråga

berördes tidigare än tänkt valde vi att anpassa oss efter detta och delvis lämna vår struktur. Intervjuernas längd skiljde sig åt, mellan 35-55 minuter, vilket stod i enlighet med vad vi hade eftersträvat i tid. Vår tanke var som tidigare nämnt att ta vara på individernas unika upplevelser, men att samtidigt avgränsa till viss del för att bevara fokus på studiens syfte och få en viss likhet intervjuerna emellan. Samtliga intervjuer spelades in genom två mobiltelefoner då vi ville försäkra oss om att inget material skulle gå förlorat. Dessutom antecknade vi ett fåtal ord per fråga, dels för att få en bättre översikt över samtalets utformning och dels för att kunna garantera att vi inte går ifrån intervjun tomhänta om tekniken skulle strula.

Att intervjuerna ägde rum på informanternas arbetsplatser ser vi som positivt, då personerna troligtvis känner sig mer bekväma med att tala fritt på en plats de känner igen och är vana vid att befinna sig på. En möjlig nackdel med denna plats skulle kunna vara att informanterna inte kan koncentrera sig fullt ut för att de har arbetet i bakhuvudet som stressar, då de befinner sig på sin arbetsplats. Utöver denna aspekt ser vi ingen brist med detta då vi vid alla intervjutillfällen fick möjlighet att sitta i ett ostört rum. Att intervjupersonen känner sig bekväm i intervjukontexten och att platsen är avskild är enligt David och Sutton (2016) viktigt för utformandet (s. 118).

Vid en av intervjutillfällena skedde ett missförstånd rörande vilken tid intervjun skulle ske, vilket gjorde att informanten i fråga inte hade lika mycket tid att avsätta till intervjun. Det bör nämnas att det ändå fanns rum för en timmas samtal, men eftersom att tiden begränsades något så förstår vi att det kan ha spelat roll för intervjuns förfarande och slutresultat. Vår uppfattning är dock att intervjuns generella kvalité inte försämrades och vi hann ställa samtliga frågor utan att förhastat oss igenom dem. Vidare valde vi att ha intervjuerna ansikte mot ansikte då vi tänkte att detta skulle vara mer avslappnande för båda parter i jämförelse med en telefonintervju där vi inte kan läsa av varandra i lika stor utsträckning. Att träffas i verkligheten ger oss också enligt Kvale och Brinkmann (2014) en större möjlighet att uppfatta vår informant rätt (s. 132-133).

4.4 Bearbetning av empirin

Under bearbetningen av empirin valde vi att dela upp intervjuerna mellan oss genom att transkribera tre intervjuer var. Omkring 5-6 timmars intervjuer blev till cirka 60 sidor transkriberad text. Vi har i vår transkribering försökt att bevara samtalet i samma form som den sades. Efter bearbetningen har vi tillsammans valt att ta bort vissa upprepade ord och talspråk, exempelvis “liksom” och “typ”. Varje utskrivna intervju och informant tilldelades ett nummer som identitet i sorterande syfte och för att bibehålla konfidentialiteten (läs mer i avsnitt om forskningsetiska överväganden).

Kvale och Brinkmann (2014) uppger att transkribering av intervjuer är ett svårt förfarande som kännetecknas av tolkningar från forskarens sida. När forskaren transkriberar ett muntligt samtal till text transformerar forskaren också samtalet (s. 217-218, 225). Med utgångspunkt från det Kvale och Brinkmann (2014) redovisar är vi medvetna om att vi kan ha tolkat intervjuerna olika, då vi är två enskilda individer som gör egna tolkningar. Vi har därför gått igenom utskriften tillsammans och diskuterat sinsemellan när vi har tolkat texten olika, med förhoppningen att det ska bidra till att den transformerade texten blir mer korrekt återgiven. Vid enstaka tillfällen har vi valt att förtydliga texten för läsaren genom att skriva ut ett förklarande ord i så kallade “square bracket-parenteser”, exempelvis: [ord].

Kvale och Brinkmann (2014) förklarar även att forskaren behöver göra val ifall hen vill skriva ut emotionella uttryck som skratt och pauser. Författarna förklarar att valet bör utformas efter vad forskningens syfte är, då emotionella uttryck kan vara relevanta i en studie med fokus på samtalets interaktion (s. 221-223). Utifrån detta har vi valt att inte skriva med emotionella uttryck, då vi i vår studie inte anser oss ha ett fokus på samtalets interaktion utan snarare vad som sägs gällande barns rätt till delaktighet. Vidare uppger Kvale och Brinkmann (2014) att vad som är en korrekt transkribering beror på forskningens syfte och vilka beslut forskaren

tar. Det går därför inte att säga att något är rätt eller fel rent generellt, utan allt bygger på överväganden (s. 226-228). Överlag har vi försökt att vara konsekventa i vår bearbetningsmetod och samspelade genom att ta med allt som sägs förutom emotionella uttryck. Dock är vi, som vi nämnt tidigare, väl medvetna om att två personer kan tolka ett samtal olika och att det kan ha en stor betydelse i hur citaten sedan framställs.

4.5 Analysmetod

Med avstamp från Jacobsen (2012) har vi använt oss av en tematisk analysmetod. Vi började med att gå igenom varje intervju för sig och tilldela varje stycke ett tema. Tematisering innebär att strukturera en text genom att sammanfatta avsnitt i texten med användning av övergripande ord, vilket bildar teman (ibid, s. 146). När vi var färdiga med första steget i analysen fick vi ett stort antal olika teman. I likhet med vad Jacobsen (2012) beskriver kategoriserade vi sedan temana så att flera teman skapade en grupp, för att få en struktur i vårt insamlade material (s.146-147). Vi tillbringade en längre tid till att diskutera och kategorisera dessa grupper med hjälp av en tabell. I likhet med vad Jacobsen (2012) förklarar ville vi genom en kategorisering “förenkla” empirin för att lättare kunna förstå och tolka vår text. Vidare kan kategoriseringen underlätta jämförelser mellan intervjuerna (s.147) Till slut fick vi fram sex större grupper som täckte samtliga mindre teman. Dessa sex grupper var; Anpassad inhämtning av information, KommunikERING av information, Beaktandet av barnets åsikter, Relation, Arbetsplatsens förutsättningar och Strukturella förutsättningar. Vid senare tillfälle upptäckte vi att gruppen “Relation” utgjordes av två mindre komponenter, då den berörde både barnets relation till professionella och professionellas relation till personer inom familjenätverket. Vi valde därmed att dela upp ‘Relation’ i två grupper; Barnets relation till professionella och Allians till familjenätverket. Det innebar att vi slutligen fick sju grupper, vilka vi återigen placerade i en tabell för att kunna dela in dessa i tre ännu större teman. Slutligen fick vi fram tre större teman som vi har valt att kalla för huvudteman. Tabellen och huvudtemana presenteras nedan:

Huvudtema	Delaktighet i praktiken	Relation som möjlighet och begränsning	Yttre omständigheter som möjlighet och begränsning
Undertema	Anpassad inhämtning av information Kommunicering av information Beaktandet av barnets åsikter	Barnets relation till professionella Allians till familjenätverket	Arbetsplatsens förutsättningar Strukturella förutsättningar

Anledningen till att vi valde att kalla det första huvudtemat för “Delaktighet i praktiken” är för att de tre undertemana beskrev hur informanterna resonerade kring deras arbetssätt för barns delaktighet. Vi vill med huvudtemat därmed visa hur informanterna arbetar med barns rätt till delaktighet rent praktiskt och på så vis belysa vår första frågeställning i studien. De andra två huvudtemana utgjordes istället av en diskussion kring hur relationen och yttre omständigheter påverkade informanternas arbete med barns delaktighet. Dessa teman belyser följaktligen faktorer som möjliggör och begränsar barns delaktighet i utredningsarbetet.

Avslutningsvis vill vi påpeka att vår analys har utgått från vad Kvale och Brinkmann (2014) beskriver som en analytisk induktion, där forskaren närmar sitt insamlade material utan för många idéer och föreställningar om hur den ska te sig. Forskaren kodar texten således induktivt och studiens form formas därefter (s. 238-239). Vi är dock medvetna om att en analys av text alltid innebär tolkningar och därav kan vi ha påverkats av våra grundliga idéer om studiens form, men vi vill betona att vi ständigt har försökt att låta det insamlade materialet styra studien.

4.6 Validitet & reliabilitet

Forskare har diskuterat huruvida validitet och reliabilitet går att applicera på kvalitativa undersökningar, då begreppen anses vara bättre lämpade för studier som ämnar att göra mätningar. Det innebär dock inte att validitet och reliabilitet är oanvändbara för kvalitativa studier. Begreppen bör snarare anpassas till den

kvalitativa studiens utformning, vilket förutsätter ett mindre fokus på studiens mätbarhet (Bryman 2008, s. 351-352).

Enligt David och Sutton (2016) visar begreppet *validitet* hur pass överensstämmande den insamlade datan är med verkligheten. Detta görs genom ett fokus på två centrala termer; den interna validiteten och den externa validiteten. Den förstnämnda innefattar vad informanterna representerar i intervjun i förhållande till deras egentliga värderingar och handlingar. Genom att vi i vår studie har valt att genomföra kvalitativa intervjuer, som låter informanterna själva styra samtalets riktning i viss mån, möjliggörs den interna validiteten. Som vi tidigare har nämnt är våra kvalitativa intervjuer av semistrukturerad art. Det innebär att vi följde vår förberedda intervjuguide samtidigt som vi anpassade oss efter informanternas personliga uttalanden. Därutöver valde vi att medvetet inte nämna studiens exakta frågeställningar, för att inte påverka informanterna till att svara som de tror att vi vill att de ska svara. Härigenom bevaras den öppenhet som krävs för den interna validiteten enligt oss. Vidare beskriver David och Sutton (2016) att den andra termen, extern validitet, istället syftar till att mäta hur väl empirin kan representera den större populationen. Med andra ord lyfter den fram hur generaliserbar studien i fråga är. I och med att våra kvalitativa intervjuer används för att söka efter en mer djupgående förståelse hos ett begränsat antal individer, snarare än kvantifierbar statistik hos en större grupp människor, kan vi inte påstå att den externa validiteten går att uppnå för oss.

David och Sutton (2016) uppger att begreppet *reliabilitet* innefattar i vilken utsträckning informanten har kunnat påverka samtalets utformning och hur mycket studiens intervjuer skiljer sig åt från varandra. Desto strängare intervjustruktur, desto mer bevaras reliabiliteten. I vår studie tog vi hänsyn till reliabiliteten genom att försöka ställa våra frågor på samma sätt och använda samma ord under intervjuerna. Vi har dock gett informanterna utrymme till att göra personliga utsagor, vilket kan ses som ett reliabilitetsproblem. Det kan ses som ett problem då det gör att intervjuerna inte ser likadana ut, vilket i sin tur

försvarar möjligheten att göra jämförelser. Det kan emellertid också ses som ett icke-problem för vår studie då det är mer relevant för de som vill uppnå den externa validiteten och har ett deduktivt förhållningssätt, snarare än ett induktivt som vi anser oss ha (David & Sutton 2016).

4.7 Forskningsetiska överväganden

Etik handlar om att göra överväganden mellan handlingar och utifrån det formas riktlinjer om hur en människa bäst bör agera för att uppnå ett gott beteende. Inom forskningsvärlden finns det vissa etiska regler som en forskare behöver förhålla sig till. Denne måste genomgående göra etiska övervägningar för sitt val av fokusområde, metod, resultat och för forskningens användning (David & Sutton 2016, s. 41-42; Kalman & Lövgren 2012, s. 9-10), vilket även vi har gjort i vår studie. I denna del kommer dessa övervägningar att presenteras och diskuteras.

Anledningen till att vi valde just att undersöka socialsekreterares perspektiv och inte barns perspektiv är för att vi anser att socialsekreterare inte är en lika utsatt grupp i jämförelse med barn som är aktuella inom socialtjänsten. Vi upplever att det inte vore etiskt rätt av oss som studenter att försöka få kontakt med en redan utsatt grupp för en mindre forskningsstudies skull, som vårt examensarbete kan förklaras vara. Vidare upplever vi det som problematiskt, i enlighet med vad Nygren (2012) beskriver, att när forskning rörande barn bedrivs krävs det ett samtycke både från barnen och deras föräldrar (s.33), vilket vi upplever som tidskrävande i en redan tidspressad situation. Det kändes därmed mer etiskt rätt och realistiskt att utföra en studie baserat på socialsekreterares perspektiv.

I vår studie har vi tagit stöd från Vetenskapsrådets (2002) fyra etiska huvudprinciper; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Utifrån kravet på information och samtycke har vi valt att ha formella intervjuer. Det har gjort att intervjupersonen kunnat få information om studiens syfte via vårt utskickade informationsbrev innan hen frivilligt beslutat att delta. Det här står även i enlighet med vad Kvale och Brinkmann (2014) förklarar

som informerat samtycke. Därutöver har vi i vårt informationsbrev försökt vara tydliga med att informanten har rätt till att återta sitt samtycke vid senare tillfälle. Då informationsbrevet bifogades i samband med att informanternas enhetschefer mejlades var vi medvetna om att det fanns en risk för att informanten inte fick ta del av brevet. Därför frågade vi alltid informanten innan intervjun om hen hade sett och läst det. Som tidigare nämnt hade alla informanter fått informationsbrevet, men i de fall där personen i fråga inte hunnit läsa det förklarade vi muntligt vad som stod och uppmuntrade intervjupersonen att läsa det.

Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att forskaren behöver göra ett övervägande mellan hur mycket information som ska ges om studien då det kan påverka resultatet och den etiska principen informerat samtycke (s. 108). I vårt fall har vi valt att vara relativt öppna med vad vår studie kommer att handla om, då vi inte har ett "hemligt" ämne som vi vill undersöka på ett dolt sätt. Vi upplever att det är mer till fördel för oss att socialsekreterarna har kännedom om att studien kommer att handla om barnets delaktighet eftersom det minimerar risken för att intervjun svävar iväg från det specifika ämnet. Ytterligare har vi försökt att vara tydliga med vad resultatet kommer att användas till. Vi har dock, i de fall där informanterna har frågat, förklarat att våra frågeställningar inte är helt bestämda då resultatet delvis kommer påverka uppsatsens form. I informationsbrevet (se bilaga 1) har vi klargjort att enbart vi kommer att ta del av den inspelade filen och *hela* den transkriberade texten. Därutöver har vi förklarat, både skriftligt och muntligt, att intervjuens resultat kommer att ligga till grund för vår analys i vårt examensarbete och att deltagarna har rätt att själva få ta del av studien när den är färdigställd. Detta står i enlighet med Vetenskapsrådets (2002) redogörelse över nyttjandekravet.

Kravet på konfidentialitet innebär att informanterna ska försäkras om att deras personuppgifter förvaras på ett säkert sätt och att det inte ska vara lätt att kunna identifiera en informants identitet i studien. Forskaren behöver således undanhålla detaljerad information om intervjupersonerna i studien (Vetenskapsrådet 2002). För att uppnå dessa krav har vi både i informationsbrevet och muntligt förklarat

att beskrivningar om informanten som kan tänkas anonymisera hans identitet för utomstående inte kommer att skrivas ut. Dock har vi försökt att vara tydliga med att vi inte kan utlova total anonymitet. För att försvåra för utomstående att identifiera informanten har vi, med stöd av Vetenskapsrådet (2002) och David och Sutton (2016) valt att inte skriva ut vilket socialkontor eller kommun personen i fråga arbetar inom. Det har gjorts för att skydda deltagaren från att en större publik ska kunna identifiera hen, men även för att arbetskollegor eller de resterande deltagarna inte ska kunna göra det. Vidare beskriver David och Sutton (2016) att det kan vara problematiskt att intervjua flera informanter inom samma arbetsplats (s.109), och med den anledningen har vi därför inte bara sökt oss till personer på ett socialkontor utan flera. Den enda informationen vi har valt att skriva ut är att informanterna är socialsekreterare och att de arbetar som utredare inom en enhet för barn och unga, utifrån anledningen att det är det enda som vi anser är relevant för vår studie. I analysdelen kommer informanterna att benämnas med ett nummer (informant 1, informant 2 etc.) för att bibehålla konfidentialitet och för att personerna ska framställas så neutrala som möjligt.

Ytterligare bör det nämnas gällande konfidentialitetskravet att vi har lagrat vårt inspelade material på enheter som kräver lösenord för att tillgå dem. Det har gjorts för att kunna försäkra att enbart vi förfogar över materialet ifall en enhet skulle bli stulen. Vi har också informerat skriftligt och muntligt att materialet kommer att kasseras när examensarbetet är godkänt.

5. Analys

I denna del av uppsatsen kommer vi att presentera vår empiri och analysera det utifrån tidigare forskning samt våra teoretiska ramverk. Som vi tidigare nämnt fokuserar vi på socialsekreterares upplevelser av barns rätt till delaktighet under hela utredningsarbetet, det vill säga från det att en utredning inleds till att den avslutas. Vi har i vår empiri funnit tre framträdande huvudteman i det insamlade materialet; *Delaktighet i praktiken*, *Relation som möjlighet och begränsning* och

Yttre omständigheter som möjlighet och begränsning. Dessa tre huvudteman kommer redogöras för närmare med hjälp av mer specifika underteman. Vår analys kommer sedan ligga till grund för vår avslutande diskussion där vi besvarar studiens frågeställningar.

5.1 Delaktighet i praktiken

I följande avsnitt kommer vi att redogöra för våra tre underteman; *Anpassad inhämtning av information*, *Kommunicering av information* och *Beaktandet av barnets åsikter*. Vi vill med avsnittet visa hur barns delaktighet ter sig rent praktiskt, samt hur informanterna går tillväga för att uppnå barnets delaktighet. I avsnittet kommer en diskussion föras kring vad som faktiskt innefattar delaktighet och på så vis kommer vår frågeställning beröras gällande hur socialsekreterare arbetar för att göra barn delaktiga i utredningsarbetet.

5.1.1 Anpassad inhämtning av information

Från det att en utredning inleds handlar mycket av socialsekreterarens arbete om att inhämta information. Något som har varit särskilt framträdande hos informanterna är att samtliga anpassar sig på något sätt efter barnets förutsättningar för att inhämta information. Vidare har det generellt sett också talats om vikten av att anpassa sitt arbetssätt. Informant 2 och Informant 6 illustrerar detta:

Man behöver ju anpassa samtalet efter barnets ålder, mognad och utveckling och sådär. Så jag tänker att det kräver mycket förarbete om man ska träffa ett barn så att den upplever att den är delaktig. *Informant 2.*

Barn ska alltid göras delaktiga, men sen är det ju beroende på dem som man behöver anpassa delaktigheten. (...) Det är alltid det man tänker att barnet ska vara, att det ska vara bekvämt, det

ska inte vara jobbigt. *Informant 6.*

Informant 2 visar med sitt citat att hen anpassar sina samtal efter barnets ålder och mognad.

Detta resonemang kring anpassning efter barns ålder och mognad har majoriteten av informanterna lyft fram. Majoriteten av informanterna har även berättat att samtliga barn kan göras delaktiga på något sätt, oavsett ålder. Informant 3 illustrerar detta i följande citat:

Jag har träffat alla barn. Det känns väldigt konstigt för mig att inte göra det (...) även om det är en bebis så är det såklart att man ska träffa alla. Det tycker jag är viktigt. Och när barnet inte kan prata så får man ju observera.

De två ovanstående citaten visar hur socialsekreterarna resonerar kring anpassning. Det går att utläsa att socialsekreterarna använder sig av observation när barnet inte har utvecklat förmågan att kommunicera via ord. Även hur samtalet genomförs kan anpassas på olika sätt, exempelvis via anpassning efter barnets vilja och genom användandet av hjälpmedel. Det illustreras av Informant 4 och Informant 5 nedan:

(...) men ibland kan det vara om det är någon tonåring som bara alltså nej jag vill inte, att man smsar eller ringer och skriver att jag skulle vilja prata med dig, kan vi ta det på telefon? Så att man försöker göra det så som dem vill. *Informant 4*

(...) sen har vi ju olika verktyg också, bland annat nallekort och tejpingsdockor. Jag tycker de är jättebra verktyg då det blir tydligt vad barnet menar. *Informant 5*

Även om det generellt sett har funnits en positiv inställning till att anpassa sig

efter barnets förutsättningar har vi kunnat se att det vid ett fåtal tillfällen inte lyfts fram socialsekreterarens ansvar i att anpassa sitt arbetssätt. Det illustreras av Informant 5 nedan.

Man tycker ju hur delaktig barnet ska vara utifrån ålder och mognad. Bedömer man att de inte ska vara delaktig då bedömer man ju det och då är de ju inte det. Då får man inhämta barnens situation från andra. *Informant 5*

Av de samtliga berörda citaten kan vi utläsa att det finns olika sätt att anpassa sig efter barnets förutsättningar för att inhämta information. Exempel som observation, anpassat samtal och verktyg i samtal har beskrivit hur informanterna kan göra barn delaktiga. Om vi ser på observation som tillvägagångssätt för delaktighet går det inte helt att koppla till någon av delaktighetstrappans nivåer, eftersom modellen förutsätter att barnet kan tala och ta in information. Vi anser dock att observation av barn som inte kan kommunicera verbalt ändå kan betraktas som *konsultation* i Harts trappa, då barnet fortfarande kan signalera via kroppsspråk hur hen mår, vilket ger socialsekreteraren en möjlighet att beakta detta i utredningen (Hart 1992). Att informanterna använder observation vid de tillfällen barnet är för ung för att kunna tala kan även sägas stå i likhet med Mattssons (2006) studie, då författaren här belyser att barn under ett år bör betraktas som objekt i juridisk mening. Samtidigt visar tillvägagångssättet observation på att socialsekreterarna tar sig tid för att se till barnet och inte bara de vuxna. Vi bör dock nämna att vi anser att det krävs mer av socialsekreteraren än att bara observera i de fall där barnet har en verbal kommunikationsförmåga för att uppnå delaktighet, vilket också står i likhet med vad Mattsson (2006) beskriver. Detta är även vad Sundhall (2012) argumenterar för i sin studie; att observation av barn under tre år kan leda till ett försvagande av barns delaktighet.

Sättet som informanterna förklarar att de anpassar sig efter barnets vilja och förmåga kan också tolkas utifrån Hörnvists (1996) redogörelse för Foucaults perspektiv på makt. Utifrån förståelsen att ett styrkeförhållandes art är beroende

av det specifika sammanhanget, det vill säga vilka egenskaper de aktuella personerna besitter och vad de får för innebörd i förhållande till varandra, går det att konkludera att maktförhållandet mellan en socialsekreterare och ett barn kan se olika ut beroende på förutsättningarna. Det behöver alltså inte nödvändigtvis vara så att socialsekreteraren alltid innehar samma överordnade position gentemot barnet. Maktbalansen kan istället skifta något beroende på socialsekreterarens arbetssätt. Väljer den professionelle att beakta barnets önskemål och anpassa samtalen på ett sätt så att den unge både kan ta till sig information och ge tillbaka information på hans egna villkor, går det att tolka maktbalansen som något jämnare. Hultman (2013) visar i sin avhandling att socialsekreterares skildringar av barnets perspektiv kan skilja sig mycket åt, både i omfattning och i kvalitet. Tillsammans med ovanstående redogörelse går det då att resonera kring att det finns en risk att socialsekreteraren spelar en avgörande roll i hur mycket barnets röst vägs in i utredningen.

Vidare går det att koppla informanternas resonemang till Qvortrups begrepp 'human beings' respektive 'human becomings' (Qvortrup 1994; Qvortrup 1987). Informanterna visar att de lägger stor vikt vid att skapa förutsättningar där barnet kan vara delaktig i den mån som barnet själv vill och kan. Detta går att tolka som att de ser barnet som en human being, det vill säga en social aktör som är kompetent nog att ha ett inflytande, vilket visade sig vara ett dominerande synsätt. Samtidigt speglar det avslutande citatet av Informant 5, gällande bedömning av barnets delaktighet utifrån barnets ålder, att det inte alltid tycks vara nödvändigt att göra barnet delaktig beroende på barnets ålder. Detta resonemang står i kontrast till vad majoriteten av informanterna förmedlar och går att likna vid det Sundhall (2012) funnit i sin studie; att barnets ålder kan försvaga barnets delaktighet. Citatet visar också att det finns en tanke om att barnets perspektiv kan inhämtas från vuxna istället för från barnet själv. Härigenom får barnet inte möjlighet att vara en social aktör i utredningen, utan blir istället ett objekt som hanteras av vuxna (James m.fl. 1998; Hultman & Cederborg 2014). Det bör nämnas att det endast var vid enstaka tillfällen som vi kunde utläsa en sådan uppfattning. Vi anser dock att det ändå är viktigt att lyfta fram det då det tyder på

att det råder delade bilder av barnets kompetens.

5.1.2 Kommunicering av information

Något annat som var frekvent återkommande i intervjuerna var att informanterna diskuterade hur barnet delges information, där kontinuerlig kommunikering ansågs vara ett fördelaktigt tillvägagångssätt för barnen. Informant 1 och Informant 3 belyser detta nedan:

Det tänker jag är viktigt när man träffar ett barn att de förstår sammanhanget, att det är viktigt med sammanhangsmarkeringar, varför man träffar dem. (...) Liksom koppling och så, och sen också när man avslutar och inte längre ska ha kontakt att man också kommunicerar med barnet om det då. För det är ju barnets utredning egentligen. *Informant 3*

(...) när barnet har varit mycket delaktig genom fler samtal, man får information om beslut och vad som ska hända, då upplever barnet kontakten med oss som mycket bättre. (...) jag tror det är bra för alla barn att iallafall ges möjligheten till det. *Informant 1*

Informant 3 berör något som även flera av de andra informanterna har lyft fram, nämligen upplevelsen av att det är lätt att tappa barnet i slutet av utredningsprocessen. Detta innefattar kommunicering av beslut, det vill säga när de beslut som fattas presenteras, och uppföljning av insatser. Informant 2 belyser det nedan:

Jag tycker det är mer i insatserna som barn görs mindre delaktiga, eller kanske i kommuniceringen av utredningen. Alltså när vi har skrivit klart en utredning ska vi ju kommunicera utredningen och det tror jag vi och jag är klart sämre på (...)

En faktor som påverkar hur mycket information barnet delges presenteras i informanternas resonemang kring att skydda barnet från socialtjänsten. Informant 6 och Informant 2 illustrerar detta nedan:

Alltså alla jobbar ju olika så att där kan jag tänka att det skiljer sig lite i (...) vilken inställning man har, det här att jag skyddar barnet hellre och inte går in för mycket med socialtjänsten och inte informerar om att utredningen är slut, för vi vill inte tränga på barnet för mycket. *Informant 6*

(...) alltså vilken information ger vi till barnen och så tänker jag väl om barnet kan hantera känsliga frågor om deras föräldrar, det kanske är en vårdnadstvist eller... Nu ska vi ju inte belasta barnet med mer information än den behöver. Vi möter ju jättemycket familjer där föräldrarna bråkar med varandra och där barnet hamnar i kläm. (...) så då tänker jag att det är viktigt att barnet görs delaktig, men inte så att den känner att den är en bricka mellan föräldrarna. *Informant 2*

Citaten visar att socialsekreterarna tycker att de behöver göra ett val gällande hur mycket barnet ska få veta utifrån vad som är bäst för barnet. Informant 6 visar också i sitt uttalande att det råder delade meningar bland de professionella i hur denna avvägning ska hanteras. Vissa har en större tendens till att beakta skyddet och andra till att beakta rätten till delaktighet.

Synsättet gällande att barnet ska "skyddas" från inkludering går att koppla till Qvortrups argumentation kring varför barn bör betraktas som en social grupp som domineras av vuxna. Författaren menar på att detta är en normativ föreställning vilken talar för att barn är underordnade vuxna. Det förklarar varför delaktighet i vårt samhälle betraktas som positivt för en vuxen, men negativt för ett barn (Qvortrup 2000). Qvortrup (1994) uppger att genom att vuxna står i en högre hierarkisk position än barn har de också företräde i att bestämma vilka sedvänjor

som ska erkännas och inte. Detta innebär att det är de vuxna som avgör vart barns kompetens sträcker sig. Kopplat till uttalandena ovan tolkar vi det som att socialsekreterare har en företrädande position i att avgöra vilken information barnet är kapabelt att ta till sig och inte. Med ett "skyddande" perspektiv på kommunikering går det följaktligen inte att uppnå delaktighet enligt Harts delaktighetstrappa. Det går enbart att uppnå steg tre, vilken utgör en form av icke-delaktighet (Hart 1992; Eriksson & Näsman 2011).

Informant 1:s och Informant 3:s citat gällande kontinuerlig information går att koppla till Harts (1992) delaktighetstrappa. Citaten står i enlighet med det som delaktighetstrappans steg fyra, information, redogör för - att när barnet informeras om syftet med sin medverkan och blir införstådd i vad projektets intention faktiskt är, skapas en grad av delaktighet (Hart 1992; Eriksson & Näsman 2011). Kontinuerlig information kan, som Informant 1 lyfter fram, också medverka till att kontakten med socialtjänsten upplevs bättre. Precis som Heimer, Näsman & Palme (2018) visar i sin studie kan utredningen härigenom bli mer barnorienterad och den slutliga insatsen kommer då också att stämma bättre överens med vad barnet själv anser sig ha för behov. När barnet förstår sammanhanget, som Informant 3 belyser, samt tilldelas möjlighet att få kontinuerlig information genom samtal, som Informant 1 säger, kommer alltså insatsen förmodligen bli mer barnorienterad. Det går utifrån föregående diskussion då också tro att insatsen också kommer stämma bättre överens med barnets bild på sin situation.

Om vi istället ser till vad Informant 2 belyser, att barn görs mindre delaktig i insatser och i kommunikering av utredningens beslut, kan vi förstå att detta utgör en form av icke-delaktighet i Harts delaktighetstrappa. När barnet varken tilldelas information om projektets syfte eller vad projektet mynnar ut i kan det även utifrån Harts modell betraktas som "manipulation" (Hart 1992; Eriksson & Näsman 2011). Det går alltså att förstå det som när ett barn medverkar i en utredning och inte får tillräcklig information, råder just manipulation och en form av icke-delaktighet. Vi bör dock nämna att majoriteten av informanterna visade

sig vara medvetna om att kommunikeringen till barnet i avslutande fasen är något de behöver förbättra.

Sammanfattningsvis går det alltså att se en stor skillnad i delaktighetens form om barnet enbart informeras i början av utredningen jämfört med om barnet ges kontinuerlig information. När barnet inte får kontinuerlig information förlorar barnet förståelse för utredningens sammanhang, och det kan leda till en icke-delaktighet.

5.1.3 Beaktandet av barnets åsikter

Ytterligare något som varit frekvent återkommande i intervjuerna är diskussionen kring hur mycket av barnets önskemål som ska vägas in i de beslut som fattas under utredningen. Vi börjar med att visa hur Informant 3 belyser hur hens åsikter och barnets självbestämmande kan stå emot varandra:

Sen i vissa stunder kan man ju inte alltid ta hänsyn till deras önskemål (...) Då kan man ju förklara att även om du inte vill det så är det kanske i dagsläget inte det bästa (...) Men såklart att man tar hänsyn till det, och det är ju viktigt att i utredningen också motivera varför man inte har tagit hänsyn till barnets önskemål.

Uppfattningen av att informanterna inte alltid tycker sig kunna följa barnets önskemål har varit tydligt framträdande, samtidigt som det har funnits en diskussion kring att barnets åsikter ändå alltid måste ha en viss påverkan på beslutet. Informant 1 illustrerar det med nedanstående citat:

(...) delaktighet är nog att ge möjlighet mycket till att både få information och att barnet ska få prata framförallt. Alla vill ju inte, men möjligheten till det (...) jag tycker att det är det som är det viktiga. Att inte pressa (...), att få barnet att prata på det sätt

som barnet vill prata. Och så ska det ju påverka besluten vi tar
(...)

Informant 1 berör med sitt citat samtliga underteman tillhörande *Delaktighet i praktiken*. Informanten belyser möjligheten till kommunikering av information, vikten av att anpassa sitt arbetssätt i inhämtning av information och betydelsen av att barnet ska ges inflytande i besluten.

Om vi återgår till Informant 3:s citat gällande att hen inte alltid kan ta hänsyn till barnets åsikt på grund av säkerhetsskäl, framgår det att det tycks vara viktigt att barnet får utrymme till att tycka till om sin situation. Det här tankesättet har förekommit hos de flesta informanter. Om vi kopplar Harts delaktighetstrappa till detta tankesätt kan vi se att det överensstämmer med steg fem, *konsultation*. Det gör det då det framkommer att informanten belyser vikten av att ge barnet utrymme att få uttrycka sina åsikter. Att informanten argumenterar för att det är viktigt att motivera i beslut varför barnets egna vilja inte tagits tillvara på visar på att barnet åsikt beaktas på ett hänsynsfullt sätt. Det här utgör en form av delaktighet så länge barnet också får information kontinuerligt. Dock utgör det enbart en lägre grad av delaktighet. För att uppnå en högre grad behöver barnets åsikt även vara med i beslutsfattandet. När barnets önskemål blir det slutgiltiga beslutet uppnås de allra högsta nivåerna av delaktighet (Hart 1992; Eriksson & Näsman 2011).

Som tidigare nämnt synliggör Informant 1:s citat att hen tycker att det är viktigt att barnets åsikter inte bara får utrymme att höras, utan även utrymme att påverka de beslut som tas. Detta står i likhet med vad Bijleveld, Dedding och Bunders-Aelen (2015) visar i sin studie gällande att barns delaktighet är viktigt i utformningen av beslut. Med hjälp av Harts delaktighetstrappa går det att förstå denna form av delaktighet som det steg sex representerar; *beslutsfattande - vuxnas initiativ*. Denna nivå av delaktighet innebär att barnet får lov att vara med och forma beslutet, även om det är på vuxnas initiativ och att de vuxna har det slutgiltiga ordet i beslutsfattandet. Det är först här graden av delaktighet når en högre nivå än

de tidigare redogjorda exemplena i de två föregående underteman. Samtidigt bör det nämnas att för att denna grad av delaktighet ska kunna uppnås måste de första stegen i trappan, som föregående teman belyser, förverkligas (Hart 1992). Med andra ord är inhämtning av information och kommunicering av information en förutsättning för att barnet ska kunna vara delaktig i beslut.

Vidare går det att utläsa att informanternas yttranden står i motsats till det som Hollands (2001) och Sundhalls (2012) studier åskådliggör; att barns röster bortprioriteras och att socialsekreteraren talar *för* barnet istället för att söka svaren *hos* barnet. Hollands (2001) studieresultat tyder även på att det finns en uppfattning av barnets perspektiv som opålitligt, subjektivt och partiskt. Av de två berörda citaten visas att våra informanter istället tycker att det är av vikt att lyssna till barnets vilja, även om det uttrycks att barnets önskemål inte går att beakta i alla fall. Informanterna söker på så vis svaren hos barnet och det blir således tydligt att barnet betraktas som en pålitlig och kompetent individ, vilket står i linje med synen på barnet som en human being (Uprichard 2008).

5.2 Relation som möjlighet & begränsning

I följande avsnitt visar vi informanternas syn på relationens betydelse för möjliggörandet av barnets delaktighet. Det görs med hjälp av två underteman; *Barnets relation till professionella* och *Allians till familjenätverket*.

5.2.1 Barnets relation till professionella

I våra intervjuer har det gått att utläsa en framträdande uppfattning hos informanterna gällande att en god relation till barnet gör det enklare att få en bra bild av barnets livssituation samt göra barnet delaktig. Informant 4 visar detta i följande uttalande:

En annan jag har haft (...) vägrar att träffa socialtjänsten (...) och

då blir det ju så att man gör en massa bedömningar baserat på vad vi tror är bra för barnet.

Citatet visar på vikten av att arbeta med relationen till barnet i syfte att kunna producera en utredning som inte enbart är baserad på socialsekreterarens eller andra vuxnas perspektiv på barnets liv. Vidare belyser våra intervjupersoner betydelsen av barnets relation även till andra professionella och hur det kan påverka barnets delaktighet i utredningen. Detta illustreras av Informant 6 nedan:

Har inte dem [barnet och skolan] en god relation och jobbar på sitt håll blir det ju också svårt för mig att jobba med barnet. För oftast har ju barnen inget förtroende för vuxna och det försvårar ju också då utredningsarbetet. *Informant 6*

I citatet synliggörs hur relationen mellan andra professionella och barnet utgör en avgörande faktor i att kunna göra barnet delaktig i utredningsarbetet. Något annat som har varit framträdande är åsikten om att barnets tidigare kontakt med myndigheter spelar roll för hur lätt det är att skapa en relation och hur mycket barnet vågar öppna sig. Informant 2 och Informant 1 förklarar:

Jag tänker att många av de barn vi träffar är vana vid myndighetskontakt. De kanske pratar med en kurator eller med oss sedan tidigare, så just den bakgrunden kan ju underlätta för då vet de vad det handlar om (...). Men annars när man träffar familjer och barn som träffar oss för första gången då kanske det är lite rädda (...), så när de kommer in med den känslan kan det ju vara svårare för då blir de väldigt försiktiga med vad dem berättar för oss. *Informant 2*

För många barn är ju återkommande och har barnet känt att tidigare utredningar inte var bra, att jag var på ett samtal och

jag fattade ingenting, då blir det ju svårare den här gången (...)
att närma sig barnet. *Informant 1*

Att en god relation till barnet är viktigt för möjliggörandet av delaktighet går att likna vid det som Bijleveld, Dedding, Bunders-Aelen (2015) samt Gallagher m.fl. (2012) förklarar i sina studier. Skribenterna hävdar att relationsskapandet möjliggör barnets delaktighet och Bijleveld, Dedding och Bunders-Aelen (2015) menar på att en god relation kan leda till att barnet vågar öppna sig mer. Det har även visat sig kunna underlätta utredningsarbetet samt gjort det enklare för socialsekreteraren att skapa sig en korrekt bild av barnet och dess livssituation. Informanternas uttalanden går även att koppla till barndomssociologin och Qvortrups (1994) redovisning av 'human becomings' respektive 'human beings', då relationens form kan anses påverka barnets aktörskap. Finns en god relation kan informanterna lättare samtala med barnet och därmed få en mer korrekt bild av dess perspektiv. Härigenom får barnet möjlighet att bli en social aktör och tilldelas även en roll som signalerar kompetens, barnet blir med andra ord en human being. Tvärtom går det att tolka att barnet blir en human becoming vid de tillfällen då barnet inte får möjlighet att höras eller observeras beroende på barnets ålder, eftersom socialsekreteraren då måste gissa sig fram hur barnet mår. Vuxnas perspektiv ges i dessa fall företräde medan barns perspektiv hamnar i skymundan. Att barnets delaktighet vid vissa tillfällen lyser med sin frånvaro står även i likhet med vad Holland (2001) redovisar i sin studie. Skribenten redogör för att socialsekreterare i barnavårdsutredningar tenderar att utgå från sina egna föreställningar kring hur barnet har det istället för att utgå från barnets perspektiv. Detta anser vi går att applicera på Informant 4:s förklaring gällande att det finns tillfällen då beslut fattas utifrån vad socialsekreteraren tror att barnet behöver.

Relationens betydelse för barnets delaktighet kan även kopplas till Foucaults diskussion kring att makt är något som formas i mänskliga interaktioner (Hörnqvist 1996; Börjesson & Rehn 2009). Likt maktperspektivet visar informanterna att barnets delaktighet kan påverkas av relationens form, med andra ord hur makten ter sig mellan de två parterna. Här går det återigen att se att när

socialsekreteraren har en stark relation till barnet ökar barnets inflytande, och när relationen är svag minskar den.

5.2.2 Allians till familjenätverket

Något annat som har varit framträdande hos majoriteten av våra informanter är hur ett gott samarbete med föräldrarna och kontakt med anhöriga kan främja barnets delaktighet. Det illustreras av Informant 6 nedan:

Man vill alltid bedriva en utredning med samtycke. Det ska ju till för att gå emot föräldrar, så oftast anpassar man ju utredningen efter föräldrars önskemål för att man ska jobba upp en allians och kunna bedriva en utredning lättare (...) Har du en god relation till föräldrarna då har du också nyckeln till barnen. Barn är jättelojala mot sina föräldrar.

Samma person uttrycker vid ett senare tillfälle:

(...) sen så är det ju ofta man har nätverk, alltså mormor och morfar eller någon avlägsen släkting i typ Haparanda som man behöver samarbeta med också för att kunna göra barn delaktiga.

Dessa uttalanden visar på vikten av att få med familjenätverket och inte minst föräldrarna i utredningsprocessen för att kunna skapa möjlighet för barnet att våga prata. Samtidigt visar citaten hur stort inflytande vårdnadshavaren har över barnets delaktighet, vilket även Informant 3 belyser i följande citat:

För vissa [vårdnadshavare] tycker att det är väldigt jobbigt när man ska prata med deras barn (...) så det är klart att det har påverkat.

Samma person uttrycker vid ett senare tillfälle:

(...) annars får det ju vara då att man kanske försöker motivera föräldrarna genom att visa dem frågorna man tänker ta upp med barnet.

Informanterna synliggör att relationen till främst vårdnadshavaren är viktig att arbeta med för att få tillgång till barnets röst, och att den kan vara en lika stor begränsning som den kan vara en möjlighet beroende på situationen. Något som vi anser är viktigt att uppmärksamma i dessa citat är informanternas betoning på deras egna ansvar att motivera föräldrarna till att gå med på att barnet deltar. Informant 6 resonemang rörande att en allians med föräldrarna blir en nyckel till barnets inflytande går, likt föregående undertema, att koppla till Bijlevelds, Deddings, Bunders-Aelens (2015) samt Gallaghers m.fl. (2012) studier. Författarna skriver främst om hur relationen till barnet möjliggör dess delaktighet, detta visar Informant 6 samtidigt som hen tar upp *hur* relationen till barnet kan nås. Informanten visar på så vis en bredare bild av vilka relationer som är av värde för att kunna förverkliga barnets delaktighet.

Sammanfattningsvis går det att säga att en god kontakt till vårdnadshavaren och de nära anhöriga är nödvändig för att socialsekreteraren ska kunna skapa en god relation till barnet och härigenom beakta barnets röst. Följaktligen går det återigen att se en koppling till Qvortrups (1994) barndomssociologiska redogörelse. När socialsekreteraren arbetar upp en allians med föräldrarna i syfte att kunna göra barnet delaktigt anser vi att det råder en bild av barnet som en human being. Härigenom visar socialsekreteraren att barnets plats i utredningen är av stor betydelse och att barnet är en kompetent aktör. Det kan dock även argumenteras för att barnet i denna kontext är sedd som en human becoming, då barnets röst enbart får bli lyssnad till om en vuxen först godkänner det. Utifrån Qvortrups (1987) redogörelse kring att barnet måste bli en vuxen innan hen erhåller ett aktörskap, går det här att se att bilden av barnet som en human becoming existerar i samhället. Bilden av barnet som en human becoming blir ännu tydligare vid de tillfällen som samarbetet med vårdnadshavaren inte fungerar, då

socialsekreteraren låter de vuxnas motstånd begränsa barnets sociala aktörskap. Likt föregående avsnitt går även informanternas resonemang kring alliansen till familjenätverket att koppla till Foucaults maktanalys, då socialsekreterarens och barnets makt skiftar beroende på hur samarbetet till föräldrarna ter sig (Hörnqvist 1996; Börjesson & Rehn 2009).

5.3 Yttre omständigheter som möjlighet & begränsning

Följande avsnitt innefattar hur faktorer utanför socialsekreteraren påverkar socialsekreterarens möjlighet att beakta barnets rätt till delaktighet. Avsnittet är uppdelat i två underteman; *Arbetsplatsens förutsättningar* och *Strukturella förutsättningar*. Båda dessa underteman utgör i sig intressanta enskilda teman, men de utgör också en helhet då de båda handlar om hur yttre omständigheter har en inverkan på socialsekreterarens arbete.

5.3.1 Arbetsplatsens förutsättningar

Något som majoriteten av informanterna berört under intervjuerna är hur deras arbetsbelastning påverkar möjligheten att göra barn delaktiga, men det bör nämnas att inte alla tycker sig ha en för tung arbetsbelastning. Informant 2 visar, genom nedanstående citat, hur hen tycker att arbetsbelastningen kan påverka utredningsarbetet:

Vi får ju till oss att vi alltid ska höra barnet, men om vi inte hinner så ska vi höra barnet en gång. Det är vårt minimum och har vi gjort det så kan vi avsluta en utredning i stort sett och det är ju egentligen inte tillräckligt. (...) Så vår arbetsmängd påverkar extremt mycket hur bra vår utredning blir.

Av citatet kan vi se att informantens arbetsplats har en riktlinje i att träffa barnet minst en gång. Det går dock även att utläsa att informanten upplever att det inte alltid är nog för att kunna fatta ett beslut i en utredning. Informant 4 visar i

motsats hur hens arbetsplats inte har samma riktlinje och belyser vidare hur tidspressen påverkar utredningsarbetet:

Nej men det är väldigt såhär att vi ska avsluta, det ska gå fort (...) man kan få en utredning som är lite såhär: det här kan du göra snabbt och så blir det att man inte träffar [barnet]. (...) den pressen gör att man kanske inte jobbar lika mycket med barnets delaktighet och sådär.

Ytterligare uttrycker flertalet informanter att arbetsplatsens förutsättningar påverkar möjligheten till att skapa relation med barnet. Informant 4 och Informant 5 belyser bland annat tidsbristen och personalomsättningens påverkan:

Att med ett sådant barn hade man behövt bygga upp en relation (...), men det är svårt för mig inom den tidsgränsen. *Informant 4*

Nej, men sen har det ju varit synd att det varit snurrigt på tjänster såhär att det hela tiden kommer nya människor och barn haft jättemånga socialsekreterare, så jag har sagt ibland att du inte ska fästa dig vid mig. *Informant 5*

Återigen tas vikten av att bygga en relation upp, och informanterna visar här hur arbetsplatsens förutsättningar påverkar möjligheten till det.

Om vi återgår till de två tidigare citaten kan vi se att det kan skilja sig i om arbetsplatsen har riktlinjer gällande att träffa barnen eller inte. Vidare ser vi även att möten med barnet bortprioriteras när tidsbrist råder, vilket går att härleda till ett tryck från organisationen i sig. Om vi kopplar det till vad Qvortrup (1994) beskriver om perspektiv på barn som subjekt kontra objekt, går det här att utläsa att arbetsplatsen besitter delvis ett perspektiv på barn som särskiljer dem från vuxna. Det går att tänka sig att när tidsbrist råder och arbetsbelastningen är hög

betraktas vuxna som mer effektiva och rationella aktörer än vad barn gör. Det gör att socialsekreterarna prioriterar vuxnas perspektiv före barns. Precis som Qvortrup (1994) uppger går det då inte att säga att barn är passiva objekt, utan att de snarare inte ges möjlighet att delta som en egen social aktör. Anledningen till att en särskiljning mellan vuxna och barn görs är istället på grund av makt och intressen, och i detta fall organisationens sådana. Därutöver uttrycker informanterna även hur arbetsplatsens förutsättningar påverkar möjligheten att skapa en god relation till barnet. Detta står i likhet med vad Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen (2015) och Gallagher m.fl (2012) fann i sina studier, då de fann att personalomsättning och tidsbrist försvårar möjligheten att skapa en relation till barnet, vilket i sin tur begränsar möjligheten till att göra barnet delaktig. Vidare står det också i enlighet med vad Howarth (2011) belyser; att arbetsmängden i relation till tiden utgör en begränsande faktor för att inneha ett barncentrerat fokus.

Med Foucaults begrepp makt/kunskap kan vi förstå hur organisationens riktlinjer påverkar socialsekreterarens möjlighet att göra barnet delaktig. Kunskap och makt förklarar Foucault föds bredvid varandra. Vidare förklarar han att kunskapen disciplinerar människor och att den således kommer i uttryck i hur människor agerar i sitt vardagliga liv (Börjesson & Rehn 2009). I detta fall betyder det att den uppfattning som organisationen har kring hur arbetet görs mest tidseffektivt, disciplinerar socialsekreterarna i deras arbetet. Med andra ord kan detta tolkas som att det finns en legitimerad kunskap inom organisationen gällande att barn inte ses som tillräckligt effektiva och rationella aktörer, då de bortprioriteras vid tidspressade situationer. I enlighet med vad Gallagher m.fl (2012) visar i sin studie ser vi därför också att inbäddade byråkratiska traditioner inom verksamheten påverkar barnets delaktighet. Genom att ha ett minimum kring hur många barnsamtal som behövs per utredning ser vi, av Informant 2:s citat, att det kan säkerställas att barn görs delaktiga då informanten uppger att de *måste* träffa barnet en gång. Det kan dock vid dessa tillfällen göra att barnet blir, som Hart (1992) förklarar med sin delaktighetstrappa, en "dekoration" för att stärka vuxnas ställningstagande. Vi menar att när det enbart finns ett enda tillfälle för barnet att

uttrycka sig kan det bli svårt att göra barnet fullt delaktig, och istället kan det bli att barnet porträtteras i utredningen som att hen har deltagit. Delaktigheten blir då bara en dekor i syfte att stärka en vuxens ställningstagande. Följaktligen uppnås bara steg två i delaktighetstrappan, dekoration, vilket innebär icke-delaktighet (Hart 1992; Eriksson & Näsman 2011). Det här är något som även Informant 2 visar sig vara medveten om i sitt citat då hen säger att det inte är tillräckligt att träffa barnet enbart en gång.

5.3.2 Strukturella förutsättningar

Ytterligare något som har varit utmärkande hos informanterna är hur de talar om lagar och riktlinjer som stöd för dem i deras arbete. Vi låter Informant 3 belysa hur riktlinjer kan fungera som stöd i hens arbete:

Just utifrån Socialstyrelsen så är det ju det material vi utgår ifrån när vi skriver utredningar och refererar till hur man ser barnens behov, risk och skyddsfaktorer (...) Det är bra tänker jag, då det inte blir när man skriver en utredning att det är jag själv som tycker eller vill det här.

Samma person uttrycker vid ett senare tillfälle:

(...) ibland kan det [BBIC] också motivera till varför man ska träffa barnet (...). Så jag tycker att det är ett väldigt bra hjälpmedel. Så att man inte bara sitter och säger att vi ska göra en utredning och att det är bestämt så, utan att det faktiskt finns något konkret att visa för föräldrarna.

Informant 3 visar med sina citat att Socialstyrelsens riktlinjer kan upplevas som en trygghet, då de fungerar som ett stöd för hen både i beslutsfattande och i processen att göra barnet delaktig. Ytterligare visar även Informant 1 en liknande känsla av trygghet fast kopplat till lagstiftningen för att kunna göra barnet

delaktig:

Ja, alltså utan lagparagrafen hade vi ju varit tvungna att alla gånger lyssna till föräldrarna, nu har vi ju ändå möjlighet att: nej vi gör bedömningen att vi behöver prata med ditt barn mot din vilja.

Dessa tre citat visar hur lagar och riktlinjer ses som ett hjälpmedel för informanterna i deras arbete med att göra barnet delaktig. Det förs dock också en diskussion bland en del av informanterna huruvida den rådande lagstiftningen inte är fullt tillräcklig. Informant 6 och Informant 1 visar exempel på detta:

(...) jag hade önskat att lagstiftningen varit ännu skarpare med barns rättigheter och att man faktiskt hade, ja men inte bara implementerat barnkonventionen utan att faktiskt haft en ren lagstiftning med barns rättigheter. Precis som föräldrabalken fast en för barn. *Informant 6*

På något sätt tydliggöra i lagstiftningen att barnet ska vara delaktig eller det här är ett minimum. Sen vet jag inte riktigt hur det skulle vara, men någonting som gör det ännu [tydligare], att det inte är förhandlingsbart. *Informant 1.*

Om vi kopplar de tre första citaten, gällande lagar och riktlinjer som ett hjälpmedel, till Foucaults maktteori kan vi förstå att makt inte bara ter sig negativt. Likt Foucaults förklaring om att makt också kan vara en produktiv kraft som framkallar välbehag (Börjesson & Rehn 2009), kan vi tolka Informant 3:s och Informant 1:s citat som att riktlinjer och lagar kan frambringa just en typ av välbehag hos socialsekreteraren. Vidare förklarar Foucault att makt kommer i uttryck i hur samhället producerar effekter som disciplinerar människan. Makt föds härigenom i en större diskurs och reproduceras av oss invånare (ibid). Om vi applicerar detta på våra informanter går det att argumentera för att de är disciplinerade utifrån

samhällets lagar och riktlinjer, och att dessa discipliner reproduceras i hur informanterna arbetar för barns delaktighet. Informanterna kan genom disciplinerna, som citaten belyser, motivera vårdnadshavaren till att göra barnet delaktigt och förbise vårdnadshavarens vilja för barnets bästa. På så vis kan lagar och riktlinjer sägas möjliggöra barns delaktighet i utredningsarbetet. Detta står i likhet med vad både Mattsson (2006) och Rasmusson m.fl (2010) visar i sina studier, som lyfter fram hur lagstiftningen och de svenska riktlinjerna främjar synen på barnet som ett subjekt samt påverkar hur barns roll i beslutsunderlag verkligen kommer till uttryck.

Det Informant 6 resonerar kring gällande att den rådande lagstiftningen inte är tillräcklig går att förstå i likhet med Qvortrups (2000) förklaring av barn som en social grupp som domineras av vuxna. Som vi tidigare nämnt är ett av kriterierna för att en grupp ska betraktas som en underordnad social grupp är att den är reglerad. Det betyder att det görs en åtskillnad mellan gruppen vuxna och barn (ibid). Det Informant 6 säger gällande att det idag inte finns en ren lagstiftning för barnens rättigheter, som det finns för föräldrarna, visar att barn står underordnade som grupp i relation till vuxna. Som Qvortrup (2000) säger visar det att barns sociala status i samhället i stort är hierarkiskt underordnad vuxnas.

6. Slutsatser

Syftet med vår studie har varit att undersöka socialsekreterares upplevelser av att arbeta för barns rättigheter till delaktighet i utredningsarbetet. Vi vill med studien skapa en förståelse kring hur barns rätt till delaktighet kommer i uttryck i socialsekreterarnas dagliga arbete. Studien har utgått från två frågeställningar, varav den första frågeställningen löd: Hur arbetar socialsekreterare för att göra barn delaktiga i utredningsarbetet? Av vår analys går det att se att det generellt finns en vilja till att göra barn delaktiga och informanterna visar sig väl medvetna om vikten av att beakta barns delaktighet. Samtidigt har vi vid ett fåtal tillfällen kunnat utläsa en annan syn på delaktighet där barnet hamnar i skymundan. Av

analysen går det också att se att det finns flera tillvägagångssätt som socialsekreterare kan följa för att uppnå delaktighet i praktiken. Det har bland annat visat sig göras genom anpassad inhämtning av information via barnsamtal, observation och med stöd av samtalsverktyg. Vi har argumenterat för hur de olika arbetssätten står i relation till Harts (1992) delaktighetstrappa och har belyst vilka arbetssätt socialsekreteraren måste följa för att uppnå en grad av delaktighet. Gällande observation har vi argumenterat för att det inte är en form av delaktighet i de fall när barnet har en verbal kommunikationsförmåga, men under barnets första tid i livet ställer vi oss positiva till arbetsmetoden. Som vi tidigare nämnt anser vi att när barnet är i en så pass låg ålder bör observation betraktas som en form av delaktighet i inhämtningen av information, då barnet får chans att uttrycka sig på det sättet hen behärskar. Metoden visar även att socialsekreteraren, oavsett barnets ålder, vill se och lyssna till barnets känslor.

Med hjälp av delaktighetstrappan har vi även argumenterat för att det finns en risk att ingen delaktighet uppnås i de fall där socialsekreteraren inte kommunicerar information kontinuerligt till barnet. Informanterna har visat att de är väl medvetna om att de är mindre bra på att kommunicera information till barnet i slutet av utredningsprocessen än i andra delar av utredningen. Det går därför att dra slutsatsen att det är ett utvecklingsområde i arbetet för barns rätt till delaktighet. Slutligen har vi diskuterat att för att nå en högre grad av delaktighet måste barnets egna åsikter beaktas i den mån att det påverkar utfallet av utredningen. Vi kan utifrån våra informanternas berättelser utläsa att det finns en vilja att ta hänsyn till barnets önskemål, men att det inte alltid är helt oproblematiskt med anledning av säkerhetsskäl. Sammanfattningsvis kan vi dra slutsatsen att inhämtning av information, kommunicering av information och beaktandet av barnets åsikter utgör tre arbetssätt som socialsekreterare använder för att beakta barnets rätt till delaktighet. Inom alla dessa tre tillvägagångssätt har vi dock kunnat se att informanterna tycker sig kontinuerligt behöva överväga hur de ska gå tillväga och i vilken grad barnet ska göras delaktig. Analysen visar således att det kan skilja sig från socialsekreterare till socialsekreterare på vilket

sätt barnet görs delaktig, och att de professionella därmed har ett stort handlingsutrymme.

Vår andra frågeställning löd: Vilka faktorer möjliggör respektive begränsar barns delaktighet i utredningsarbetet? Utifrån analysen kan vi nu se att både relation och yttre omständigheter spelar en avgörande roll för socialsekreterarens möjlighet att göra barnet delaktig. Av analysen kan vi se att det inte enbart är socialsekreterarens direkta relation till barnet som påverkar barnets delaktighet, utan även socialsekreterarens kontakt med familjenätverket och barnets egna relation till professionella i stort. När barnet har en god relation till professionella, både till sin socialsekreterare eller exempelvis sin skolkurator, är det enklare att samtala med barnet och att få en mer korrekt bild av barnets perspektiv. Samtidigt blir då barnet en egen och nödvändig social aktör i sin utredning, vilket innefattar en grad av delaktighet. Vi har i analysen också visat att socialsekreteraren är beroende av att ha en god allians till föräldrarna för att kunna göra barnet delaktig. När föräldrarna har en allians med socialsekreteraren vågar barnet träffa sin socialsekreterare och öppna sig mer enligt informanterna. När vårdnadshavarna tvärtom visar ett motstånd till samarbetet begränsar det möjligheten att samtala med barnet, och därmed också möjligheten att göra barnet delaktig. Alliansen blir sammanfattningsvis en möjlighet för delaktighet, och i de fall den inte finns utgör det en begränsning. Avslutningsvis visar informanterna att de inte alltid lyckas skapa en relation, vilket tyder på att det även här finns ett utvecklingsområde att beakta.

Gällande yttre omständigheter som begränsning eller möjlighet för barnets delaktighet har vi kunnat urskilja två specifika nivåer; arbetsplatsens förutsättningar och strukturella förutsättningar. Analysen lyfter fram att tidsbrist, hög personalomsättning och arbetsplatsens rutiner påverkar socialsekreterarens möjlighet att beakta barnets rätt till delaktighet. Vi har visat att arbetsplatsens rutiner har en möjliggörande inverkan genom att de kan säkerställa att socialsekreterarna har barnsamtal. Samtidigt har vi i analysen ifrågasatt, med stöd av Harts delaktighetstrappa (Hart 1992; Eriksson & Näsman 2011), om ett

minimum på ett fåtal barnsamtal verkligen räcker för att göra barnet delaktig. Vi har argumenterat för att när barnet enbart ges tillfälle att få träffa sin socialsekreterare en gång kan det bli svårt att göra barnet fullt delaktig. Istället kan det då bli att barnet porträtteras i utredningen som att hen har varit deltagit. Delaktigheten blir då bara en dekor i syfte att stärka en vuxens ställningstagande, vilket inte är en form av delaktighet enligt Hart (ibid). Vidare har tidsbrist och hög personalomsättning också lyfts fram som aspekter som påverkar informanternas möjlighet att göra barnet delaktig. När det råder tidsbrist kan det leda till barnets röst bortprioriteras, och när personalomsättningen är hög har det visat sig leda till att relationsskapandet försvåras, vilket i sin tur begränsar möjligheten att göra barnet delaktig. När det kommer till de strukturella förutsättningarna har vi argumenterat för att dessa både möjliggör och begränsar barnets delaktighet. Lagar och riktlinjer har å ena sidan förklarats vara ett hjälpmedel och en trygghet i processen att göra barnet delaktig, då det ger socialsekreteraren något att hänvisa till i mötet med vårdnadshavarna. På så vis blir det lättare att motivera varför barnet ska göras delaktig. Å andra sidan kan lagstiftningen vara problematisk då vårdnadshavarens rättigheter väger tungt och således kan begränsa barnets delaktighet. Slutligen har analysen lyft fram att dagens rådande lagstiftning inte är tillräcklig för arbetet med barns rätt till delaktighet. Sammanfattningsvis kan vi konkludera att både relation och yttre omständigheter utgör två viktiga aspekter i socialsekreterarnas arbete för att möjliggöra barnets delaktighet i praktiken.

6.1 Avslutande diskussion

Utifrån vår analys går det att dra slutsatsen att socialsekreteraren spelar en stor roll i hur barnets delaktighet explicit ter sig under utredningsarbetet. Hur den professionelle anpassar sitt tillvägagångssätt, skapar relationer och använder sig av lagar och riktlinjer utgör tillsammans en betydelsefull funktion i hur barnet faktiskt blir delaktig. Med andra ord går det att tolka som att socialsekreterarens personliga inställning till barnet som klient också kan möjliggöra respektive begränsa barnets delaktighet. Under vår analysdel har vi kontinuerligt fört en diskussion kring huruvida informanternas uttalanden visar på olika perspektiv på

barn och barns delaktighet. När socialsekreteraren exempelvis anpassar sitt tillvägagångssätt tyder det på att hen ser barnet som en human being och kompetent nog för att vara en egen social aktör. I de fall då socialsekreterare inte resonerar kring att anpassa sitt arbete går det att tolka som att barnet inte tycks vara lika viktig i utredningen som de vuxna. Precis som Qvortrup (1994) förklarar, blir barnet härigenom underordnad och de vuxnas intressen får istället bestämma hur utredningen ska utformas. Socialsekreterarna besitter därmed makten att bestämma hur barnets medverkan i utredningen ska vara.

I vår analys har vi generellt sett en positiv inställning till att göra barn delaktiga, men vi har stundtals även funnit resonemang där barnets delaktighet kommer i skymundan för professionellas och andra vuxnas. Detta står i enlighet med vad Sundhalls (2012), Hultmans (2013), Hollands (2001) samt Heimers, Näsmans och Palmes (2018) studier belyser. Likt Bijleveld, Dedding och Bunders-Aelen (2014) konstaterar vi därmed att barnets perspektiv fortfarande behövs stärkas i utredningsarbetet. Vi tror att det kan göras genom att socialsekreterarna förbättrar kommunikeringen av information och skapandet av relationer, vilket även informanterna visar sig vara väl medvetna om. Att betrakta en god relation som en möjlighet i arbetet för barns rätt till delaktighet står ytterligare i likhet med vad Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen (2015) och Gallagher m.fl (2012) fann i sina studier. Dock ser vi det som fel att enbart rikta fokus mot socialsekreterarens ansvar och förmåga. Även organisationen och samhället i stort har en betydande roll för hur utredningsarbetet genomförs, vilket står i likhet med vad Gallagher m.fl (2012) har funnit i sin studie gällande att byråkratiska traditioner begränsar barns delaktighet. Som vi nämnt i analysdelen disciplinerar arbetsplatsens rutiner och rådande regleringar socialsekreterarna till att genomföra utredningsarbetet på ett visst sätt. Genom Foucaults begrepp makt/kunskap, som Börjesson och Rehn (2009) redovisar, kan vi då förstå att lagstiftningen och socialsekreterarnas handlande går hand i hand. Med andra ord kan vi genom att titta på socialsekreterarens handlingssätt utläsa vilken normativ kunskap som finns om barn i samhället. Det går härigenom att konstatera att det än idag råder en norm i samhället som säger att barn är mindre kompetenta än vuxna, då det finns yttre

omständigheter som begränsar socialsekreterarens möjlighet att göra barnet delaktig. Vi tror alltså att nationell reglering av barns delaktighet har en stor påverkan på socialsekreterarens inställning till barnet som klient, i likhet med vad Rasmusson m.fl (2010) samt Howarth (2011) belyser. Med en tydligare lagstiftning och riktlinjer som synliggör barnets ställning i större utsträckning tror vi att socialsekreteraren blir mer benägen att lyssna till barnet, vilket i sin tur även kan förbättra porträtteringen av barnet i utredningen.

År 2020 kommer en stor förändring att ske i Sverige, då barnkonventionen blir lag (SKL 2018). Utifrån vår diskussion ovan går det att tänka sig att inkorporeringen av konventionen kommer att göra en stor skillnad i hur barns rätt till delaktighet i utredningar kommer att se ut. Vi vill dock belysa, precis som forskning kring Norge visar (Skivenes & Magnussen 2015; Vis & Thomas 2009), att denna inkorporering inte bör betraktas som tillräcklig. Arbetet med barns rättigheter behöver ständigt utvärderas och utvecklas. Genom att ha kontinuerliga samtal kring hur arbetet bör förbättras kanske Sverige kan överta rollen som förebild i frågan kring barns delaktighet, vilket vi hoppas vår studie kan bidra till. Vi är dock medvetna om att denna studie behövs kompletteras med fler och större studier för att generella slutsatser ska kunna dras utifrån den. Vidare är vi även medvetna om att det kan ses som paradoxalt att vi belyser barnets delaktighet utifrån vuxnas perspektiv när vi samtidigt betonar vikten av att barnets egna röst ska höras. Som vi tidigare nämnt har det dock inte varit möjligt för oss att studera barnets egna perspektiv.

I vår studie har vi valt att inte belysa skillnader mellan LVU-utredningar och SoL-utredningar, då intresset har varit att undersöka den generella bilden av barns delaktighet hos utredande socialsekreterare på barn- och ungdomsenheter. Vi har heller inte gjort någon avgränsning genom att enbart studera barns delaktighet i ärenden som aktualiserats genom exempelvis en ansökan. Vi är medvetna om att det kan ge olika förutsättningar för barns delaktighet, och därmed kan det vara intressant att även undersöka barns delaktighet inom specifika ärendeförhållanden. Vi hoppas dock att vårt arbete har uppmuntrat till diskussion om barnets

delaktighet i socialtjänstens utredningsarbete samt uppmuntrat till fortsatt forskning kring huruvida *barnet får vara med*.

6.2 Slutord

Avslutningsvis vill vi rikta ett stort tack till våra informanter för deras medverkan i studien. Vi vill även tacka vår handledare för hennes kontinuerliga stöd under studiens förfarande.

Referenslista

Barnombudsmannen (2019): *Barnkonventionen*.

[<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>. Hämtat: 2019-03-01].

Bijleveld, Ganna, Christine Dedding & Joske Bunders-Aelen (2014): Seeing eye to eye or not? Young people's and child protection workers' perspectives on children's participation within the Dutch child protection and welfare services. *Children and Youth Services Review*. 47 (3): 253-259.

Bijleveld, Ganna, Christine Dedding & Joske Bunders-Aelen (2015): Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art-review. *Child and Family Social Work*. 20 (2): 129-138.

Bryman, Alan (2008): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Börjesson, Bengt (2010): *Förstå socialt arbete*. Malmö: Liber.

Börjesson, Mats & Alf Rehn (2009): *Makt*. Stockholm: Liber.

Cederborg, Ann-Christin (2014): Inledning. I: Cederborg, Ann-Christin (Red.): *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Corsaro, William (2005): *The Sociology of Childhood*. Bloomington: Indiana University.

David, Matthew & Carole Sutton (2016): *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, Maria & Elisabet Näsman (2011): *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten - om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande*. Stockholm: Gothia Förlag.

Gallagher, Michael, Mark Smith, Mark Hardy & Heather Wilkinson (2012): Children and Families' Involvement in Social Work Decision Making. *Children and Society*. 26 (1): 74-85.

Hart, Roger (1992): *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence: Unicef.

Heimer, Maria, Elisabeth Näsman & Joakim Palme (2018): Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child and Family Social Work*. 23 (2): 316-323.

Holland, Sally (2001): Representing Children in Child Protection Assessments. *Childhood*. 8 (3): 322-339.

Horwath, Jan (2011): See the practitioner, See the child: The Framework for the assessment of children in need and their families ten years on. *British Journal of Social Work*. 41 (6): 1070-1087.

Hultman, Elin (2013): *Barnperspektiv i barnavårdsutredningar - med barns hälsa och barns upplevelser i fokus*. Linköping: Linköpings universitet.

Hultman, Elin & Ann-Christin Cederborg (2014): Språkbruk i barnavårdsutredningar. I: Cederborg, Ann-Christin (Red.): *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Hörnqvist, Magnus (1996): *Foucaults maktanalys*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Jacobsen, Dag Ingvar (2012): *Förståelse, beskrivning och förklaring: Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

James, Allison, Chris Jenks & Alan Prout (1998): *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.

Kalman, Hildur & Veronica Lövgren (2012): Etik i forskning och etiska dilemman. En introduktion. I: Kalman, Hildur & Veronica Lövgren (red): *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2014): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Mattsson, Titti (2006): *Barnet som subjekt och aktör*. Uppsala: Iustus förlag.

Mattsson, Titti (2010): *Intersektionalitet i socialt arbete: Teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups.

Nordenfors, Monica (2010): *Delaktighet - på barns villkor?* Göteborg: Tryggare Mänskligare Göteborg.

Nygren, Lennart (2012): Risken finns, finns nyttan? Etikprövningsnämnderna och den kvalitativa forskningen. I: Kalman, Hildur & Veronica Lövgren (red): *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Qvortrup, Jens (1994): Introduction. I: Qvortrup, Jens, Bardy, Marjatta, Sgritta, Giovanni & Wintersberger, Helmut (red.): *Childhood matters: Social theory, practice and politics*. Avebury: Aldershot.

Qvortrup, Jens (1987): *The Sociology of Childhood - introduction*. Esbjerg: University Center of South Jutland.

Qvortrup, Jens (2000): Macroanalysis of Childhood. I: Christensen, Pia & Allison, James (red.): *Research with Children: Perspectives and Practices*. London: Falmer Press.

Rasmusson, Bodil, Ulf Hyvönen, Lennart Nygren & Evelyn Khoo (2010): Child-centered social work practice - three unique meanings in the context of looking after children and the assessment framework in Australia, Canada and Sweden. *Children and Youth Services Review*. 32 (3): 452-459.

Skivenes, Marit & Anne-Mette Magnussen(2015): The Child's Opinion and Position in Care Order Proceedings. *International Journal of Children's Rights*. 23: 705-723.

SKL (2018): *Barnkonventionen blir svensk lag*.

[<https://skl.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamstallldhet/barnetsrattighet/er/barnkonventionenblirsvensklag.887.html>]. Hämtat: 2019-03-21]

Smith, Carmel & Sheila Greene (2014): *Key thinkers in childhood studies*. United Kingdom: Policy Press.

Socialstyrelsen (2007): *Social barnavård i förändring - Slutrapport från BBIC-projektet*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015a): *Bedöma barns mognad för delaktighet – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015b): *Utreda barn och unga - handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015c): *Från enskilt ärende till nationell statistik - barns behov i centrum (BBIC)*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2018): *Grundbok i BBIC - Barns behov i centrum*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2016:19. *Barnkonventionen blir svensk lag*. Betänkande av Barnrättighetsutredningen.

Sundhall, Jeanette (2012): *Kan barn tala? En genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Unicef (2009): *Barnkonventionen- FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Unicef.

Uprichard, Emma (2008): Childrens As Being and Becomings: Children, Childhood and Temporality. *Children and Society*. 22 (4): 303-313.

Vamstad, Johan (2016): *Fördelar och nackdelar med att inkorporera barnkonventionen - en jämförande studie av internationella erfarenheter*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.

Vis, Svein Arild & Nigel Thomas (2009): Beyond talking – children's participation in Norwegian care and protection cases. *European Journal of Social Work*. 12 (2): 155-168.

Öster, Ulrika & Tom Knutsson (2016): Barnkonventionen en succé i Norge. *Advokaten: en tidskrift för Sveriges advokatsamfund*. 82:3.

Svensk författningssamling (SFS)

Föräldrabalken (1949:381)

Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrad

Socialtjänstlagen (2001:453)

Bilagor

1. Informationsbrev till respondenter
2. Intervjuguide

1. Informationsbrev

Hej!

Vi heter Madeleine Olsen och Rasmus Johansson och vi är två socionomstudenter som går på termin 6 på Göteborgs Universitet. För närvarande läser vi kursen Vetenskapligt arbete och har påbörjat skrivandet av vår C-uppsats. Vårt intresse är att skriva om barns delaktighet i utredningsarbetet utifrån socialsekreterares perspektiv. Vår studie kommer att vara av kvalitativ art och vi tänker därför utföra en-till-en-intervjuer. Vi vänder oss därmed till dig som arbetar med utredningsarbete på enheten för Barn och Unga med förhoppning om att du skulle vilja ställa upp på en intervju någon gång under veckorna X och X.

Vi beräknar att en intervju kommer att ta max en timma och du får själv bestämma tid och plats för intervjun. Intervjun kommer att spelas in och därefter skrivas ut i text. Endast vi kommer att lyssna på hela inspelningarna och läsa hela utskrifterna. Inspelningarna och den utskrivna texten kommer sedan att förstöras när examensarbetet är godkänt. Resultatet från intervjun med dig kommer att presenteras i vår uppsats och lägga grunden för vår analys. Om det så önskas har du också rätt till att få ta del av uppsatsen när den är färdigställd. Personuppgifter som går att koppla till dig, exempelvis namn eller annan information som kan underlätta identifiering, kommer att anonymiseras i studien. Vi kan dock inte utlova total anonymitet då vi bland annat kommer behöva nämna er yrkesroll.

Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering. Ansvarig handledare för examensarbetet är Elin Hultman, universitetslektor på Göteborgs universitet. Har du frågor om studien är du välkommen att höra av dig till någon av oss tre.

Vi hoppas att det här låter intressant för dig och att du skulle vilja medverka. Om du är intresserad av att delta kan du antingen ringa eller maila Rasmus eller Madeleine. Det är lättast att nå oss via mail, men det går också bra att ringa om ni hellre känner för det. Nedan står våra kontaktuppgifter.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar,

Rasmus Johansson

Student

[Mailadress]

07X-XXX XX XX

Elin Hultman

Universitetslektor

[Mailadress]

031-XXX XXXX

Madeleine Olsen

Student

[Mailadress]

07X-XXX XX XX

2. Intervjuguide

Tema: Delaktighet i utredningsarbete

1. Vad är delaktighet för dig?
2. Görs barn delaktiga i utredningsarbetet? I sådana fall, på vilket sätt?
3. Anser du att barn bör göras delaktiga i utredningsarbetet? Varför/varför inte?
4. *När* tycker du att barn bör göras delaktiga i utredningsarbetet? Varför?
5. När tycker du *inte* att barn bör göras delaktiga i utredningsarbetet? Varför?
6. Finns det delar i utredningen där barnet görs mer delaktig än i andra? När och varför i sådana fall?
7. Finns det delar i utredningen där barnet görs mindre delaktig än i andra? När och varför i sådana fall?
8. Upplever du att barnets delaktighet kan underlätta utredningsarbetet? Hur och varför?
9. Upplever du att barnets delaktighet kan försvåra utredningsarbetet? Hur och varför?
10. Vilka fördelar finns det med att göra barnet delaktig?
11. Vilka nackdelar finns det med att göra barnet delaktig?
12. Hur tror du att barnet påverkas av dess delaktighet?
13. Hur upplever du att lagstiftningen påverkar din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet? Finns det något i lagstiftningen du hade velat ändra på? Varför/varför inte?

14. Hur upplever du att socialstyrelsens riktlinjer påverkar din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet? Finns det något du hade velat ändra på? Varför/varför inte?
15. Hur upplever du att er arbetsmängd påverkar din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet? Varför?
16. Hur upplever du att barnets vårdnadshavare eller nära anhöriga påverkar din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet?
17. Finns det andra faktorer utanför barnet som kan öka din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet? Vilka och varför?
18. Finns det andra faktorer utanför barnet som kan begränsa din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet? Vilka och varför?
19. Finns det egenskaper hos barnet som kan öka din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet? Vilka och varför?
20. Finns det egenskaper hos barnet som kan begränsa din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet? Vilka och varför?
21. Hur påverkar barnets ålder din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet?
22. Hur påverkar barnets mognad din möjlighet att göra barnet delaktig i utredningsarbetet?
23. Vad är mognad för dig?
24. När anser du att ett barn är tillräckligt moget för att vara delaktig i utredningsarbetet? Hur förhåller du dig till ett barn som inte anses vara tillräckligt moget för detta?

Tema: Modeller/verktyg för att främja delaktighet

25. Använder ni metoder under utredningen för att främja barnets delaktighet? I sådana fall: vilka metoder? När används dem? Hur upplever du att de fungerar?

26. Följer ni BBIC? I sådana fall, vad anser du om denna arbetsmetod kopplat till barnets delaktighet?
27. Upplever du att BBIC underlättar eller försvårar barnets delaktighet?
28. Finns det något i BBIC du hade velat ändra på som hade gjort barnet mer delaktigt? Om ja, vad? Om nej, varför inte?

Tema: Arbetsgruppen och delaktighet

29. Diskuterar er arbetsgrupp barns delaktighet? Om ja, i vilka sammanhang?
Om nej, varför inte?
30. Upplever du att barns delaktighet behövs diskuteras mer i din arbetsgrupp?
Om ja, varför? Om nej, varför inte?